

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Oddělení českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Hypokoristické podoby jmen žáků v Trhových Svinech

Vypracovala: Bc. Zdeňka Mojhová

Vedoucí práce: PhDr. Štěpán Balík, Ph.D.

České Budějovice 2022

Poděkování

Velké poděkování patří panu PhDr. Štěpánu Balíkovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za odborné vedení, cenné rady a především za trpělivost. Také děkuji všem respondentům a pedagogům trhovosvinenského gymnázia, kteří byli ochotni spolupracovat při vyplňování dotazníku.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu své kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 3. ledna 2022

.....

Bc. Zdeňka Mojhová

Anotace

Diplomová práce se zabývá antroponomastickým tématem, a to rodnými (křestními) jmény a jejich hypokoristickými obměnami v různě emočně citově zabarvených komunikačních situacích. Představena je onomastika jako vědní disciplína, termín antroponymum, rodné jméno a hypokoristikum. V praktické části práce jsou zachycena rodná jména a jejich hypokoristická matérie ve vybrané lokalitě, přičemž získaný materiál je následně analyzován jak z hlediska etymologického (určení původu a významu rodných jmen), tak i slovotvorného (zaznamenání tendencí ve způsobu tvoření hypokoristik).

Klíčová slova: onomastika, antroponymum, rodné jméno, hypokoristikum

Abstract

The diploma thesis deals with the anthroponymy, namely native (first) names and their hypocoristic changes in various emotional communication situations. Onomastics is introduced as a scientific discipline, the term anthroponym, birth name and hypocorism are also included. The practical part of the thesis captures birth names and their hypocoristic material in the selected locality, while the obtained material is then analysed both in terms of etymology (determining the origin and meaning of birth names) and word formation (recording trends in the way hypocorisms are formed).

Keywords: onomastics, anthroponym, birth name, hypocorism

OBSAH

ÚVOD	8
METODOLOGIE.....	10
I. Teoretická část.....	12
1 ONOMASTIKA	12
1.1 Vývoj a osobnosti české onomastiky	12
1.2 Dělení onomastiky	14
1.2.1 Geonyma	14
1.2.2 Bionyma	15
1.2.3 Chrématonyma	16
2 ANTROPONYMUM	18
3 RODNÉ JMÉNO	22
3.1 Rodné jméno jako termín	23
3.2 Historický vývoj rodných jmen.....	24
3.3 Původ rodných jmen	26
3.4 Motivace při výběru rodného jména	28
3.5 Volba rodného jména a její zásady	30
4 HYPOKORISTIKUM	32
4.1 Tvoření hypokoristik	34
5 TRHOVÉ SVINY	37
6 ZÍSKANÝ MATERIÁL	39
6.1 Rodná jména.....	41
6.1.1 Seznam získaných mužských antroponym.....	41
6.1.2 Seznam získaných ženských antroponym	42
6.1.3 Etymologická analýza rodných jmen	44
6.1.4 Spokojenost s rodným jménem	53
6.1.5 Motivace při výběru rodného jména	54

6.2	Hypokoristika.....	56
6.2.1	Seznam získaných hypokoristik mužských rodných jmen.....	56
6.2.2	Seznam získaných hypokoristik ženských rodných jmen	60
6.2.3	Slovotvorná analýza hypokoristik.....	63
ZÁVĚR		77
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		81
SEZNAM GRAFŮ.....		85
SEZNAM TABULEK.....		86
SEZNAM OBRÁZKŮ		87
SEZNAM PŘÍLOH.....		88

ÚVOD

Diplomová práce nese název *Hypokoristické podoby jmen žáků v Trhových Svinech* a věnuje se onomastickému tématu, které se konkrétně týká jeho dílčí disciplíny antroponomastiky – hypokoristika, tzn. expresivní obměny neutrálních jmen v neoficiálním prostředí, jsou dynamická složka inventáře lexikálních prostředků v každodenní komunikaci, navzdory tomu v české lingvistice nepatří k jevům dosud do hloubky prozkoumaným a zpracovaným. Hypokoristika stojí na periferii slovní zásoby, jsou na první pohled nesystematická a neuchopitelná, přesto nelze jejich zkoumání považovat za bezúčelné. Jsou aktuální, typická pro současný mluvený jazyk a často se objevují formace neobvyklé, exkluzivní až okazionální.¹

Práce si klade celkem dva cíle. Prvním z nich je podat ucelené informace týkající se vědního oboru onomastiky jako celku, definovat pojem antroponymum, rodné jméno a hypokoristikum. Druhým cílem diplomové práce je snaha zachytit a postihnout výhradně rodná jména a jejich hypokoristickou matérii ve vybrané lokalitě a následně získaný antroponymický materiál analyzovat jak z hlediska etymologického (určit původ a význam rodných jmen), tak i slovotvorného (zaznamenat tendence ve způsobu tvoření hypokoristik).

První část práce obsahuje teoretický vhled do onomastiky – věnujeme se vývoji a historii vědního oboru v českém prostředí, významným lingvistům a v neposlední řadě i jejímu rozdělení do tří velkých plánů. Následuje kapitola o antroponymech, v níž specifikujeme jak vlastní jména osobní, tak i skupinová antroponyma a antroponyma nepravá. Podrobně se pak zabýváme rodným jménem – charakterizujeme jeho ukotvení v rámci uznávaného sociálně-právního systému České republiky, předkládáme historický vývoj jmen od slovanského dávnověku po současnost, popisujeme rodná jména slovanského i neslovanského původu, sledujeme motivaci při výběru jména pro potomka a předkládáme doporučení a zásady při jeho volbě. Poslední kapitola v teoretické části představuje termín hypokoristikum, poukazuje na jeho nejasnou definici a zároveň prezentuje způsoby tvoření hypokoristik. Primárními zdroji, z nichž v teoretické části vycházíme, jsou publikace *Úvod do obecné onomastiky*

¹ PASTYŘÍK, Svatopluk. Hypokoristické podoby vlastních jmen a jejich současné zkoumání. *Čeština doma a ve světě*. 2007, 15(3–4), s. 101–104.

Rudolfa Šrámka, *Rodné jméno v jazyce a společnosti* Miloslavy Knappové a *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině* Svatopluka Pastyřika.

Praktickou část diplomové práce uvádíme stručnou historií města Trhové Svině, ve kterém bylo výzkumné šetření provedeno. Poté představujeme antroponomastický materiál získaný dotazníkovou metodou od všech žáků trhovosvinenského gymnázia. Sesbíraný materiál pečlivě třídíme, v rámci rodných jmen předkládáme seznam mužských a ženských rodných (křestních) jmen, stejně tak jejich etymologickou analýzu, tj. u každého rodného jména určujeme jeho původ a uvádíme i jeho význam. Také se zabýváme dvěma socioonomastickými otázkami týkající se společenského aspektu rodného jména, tedy spokojenosti s daným jménem a motivací při jeho výběru. V rámci hypokoristik pak předkládáme získané obměny mužských a ženských rodných jmen, přičemž se zaměřujeme na rodinná hypokoristika (oslovování matkou, otcem a sourozenci) a na hypokoristika sociabilní (oslovování ve školním prostředí a mezi kamarády) v různě emočně zabarvených komunikačních situacích. Všechna sesbíraná hypokoristika následně analyzujeme, podle zásad slovo tvorby je zařazujeme do skupin dle jejich tvoření. Tím získáváme lepší přehled o postupech při tvorbě hypokoristických obměn, dokážeme stanovit jejich nejčastější způsob vzniku i nejfrekventovanější sufixy. Stěžejními zdroji, z nichž v praktické části vycházíme, jsou publikace *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských* a *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, jejichž autorkou je Miloslava Knappová.

Zaměření práce výhradně na hypokoristické podoby rodných jmen, tedy pouze na jednu podmnožinu antroponymického paradigmatu, je významně ovlivněno Obecným nařízením o ochraně osobních údajů (GDPR), které nabylo účinnosti v květnu 2018. Diplomová práce byla ovšem zadána už v akademickém roce 2017/2018, proto jsme nyní nuceni se zabývat pouze hypokoristiky z rodných jmen žáků, nikoli i z příjmení, jak jsme zamýšleli původně. Jazykovou situaci hypokoristik tudíž mapujeme jen částečně, jedná se o výseč v rámci vlastních jmen.

METODOLOGIE

V teoretické části diplomové práce pracujeme s termíny onomastika, antroponymum, rodné jméno a hypokoristikum. Zdrojem pro teoretický vhled do onomastiky (historie vědního oboru v českém prostředí, významní lingvisté a její rozdělení do tří velkých plánů) byla publikace Rudolfa Šrámků *Úvod do obecné onomastiky*, podle níž jsme zpracovali i přehledné grafické znázornění jednotlivých tříd vlastních jmen.² Termín antroponymum definujeme podle Jany Pleskalové z *Nového encyklopedického slovníku češtiny*, zároveň blíže specifikujeme jak vlastní jména osobní, tak i skupinová antroponyma a antroponyma nepravá.³ Informace o vzniku, funkcích a ukotvení rodného jména v rámci uznávaného sociálně-právního systému České republiky čerpáme z publikace Miloslavy Knappové *Rodné jméno v jazyce a společnosti*.⁴ Kniha Františka Kopečného *Průvodce našimi jmény* nám pomohla objasnit samotný termín rodné jméno a jeho nedostatečné ukotvení v češtině, stejně tak historický vývoj jmen od slovanského dávnověku po současnost.⁵ Kapitulu o původech rodných jmen a o motivaci při výběru jména pro potomka zpracováváme z příručky *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských* Miloslavy Knappové.⁶ Termín hypokoristikum a jeho nejasnou definici objasňujeme díky studii *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině* Svatopluka Pastyříka, z níž částečně přebíráme i dotazník použitý v praktické části diplomové práce.⁷

Je nutné zmínit, že prvotní myšlenkou práce bylo představit ucelený aktuální antroponomastický materiál osmiletého gymnázia v Trhových Svinech, jelikož v této lokalitě nebylo doposud provedeno žádné onomastické šetření a ve vybrané škole jsme se vždy setkali s velmi vstřícným přístupem pedagogů. Záměrem bylo zmapovat jak hypokoristika z rodných jmen, tak i z příjmení. Vyvstal však vážný problém, který jsme při zadávání práce v akademickém roce 2017/2018 nepředpokládali. Od května 2018 je v platnosti Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR), které hájí práva

² ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

³ PLESKALOVÁ, Jana. Antroponymum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 1. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 114–115.

⁴ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989.

⁵ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*. 2., přeprac. a rozšíř. vyd. Praha: Academia, 1991.

⁶ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*. 6., aktualizované a podstatně rozšířené vydání. Praha: Academia, 2017.

⁷ PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003.

žáků a studentů proti neoprávněnému zacházení s jejich daty, proto jsme se museli zaměřit pouze na rodná jména. Nařízení bez rodičovského souhlasu totiž zabráňuje šíření osobních údajů, což by pro nás znamenalo nejprve získat od všech zákonných zástupců nezletilých respondentů souhlas k vyplnění dotazníku. Organizačně jsme to považovali za velmi náročné, počítali jsme i s určitou nevolí ze strany rodičů a zároveň setrvalo i vlastní přesvědčení, že to není bezpečné. Právě z těchto důvodů musely být nakonec předmětem našeho výzkumného zájmu výhradně hypokoristické obměny rodných jmen, nikoli celá hypokoristická submnožina antroponymického paradigmatu. Věnovali jsme se tedy pouze hypokoristikům rodných jmen v domácím prostředí a v sociálních kolektivech. Jazyková situace hypokoristik je tudíž v diplomové práci zmapována jen částečně, jedná se o výseč v rámci vlastních jmen.

Všechna získaná mužská i ženská rodná jména jsme zaznamenali do tabulek podle frekvence jejich výskytu, následně jsme je roztřídili podle jejich původu a zároveň jsme uváděli význam daného rodného jména. Při určování původu i významu rodných jmen jsme vycházeli a čerpali z příručky *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských* Miloslavy Knappové.

Také sesbíraná mužská i ženská hypokoristika jsme zaznamenali do tabulek a zkoumali je z hlediska jejich tvoření. Zabývali jsme se rodnými jmény užívanými ve formě hypokoristika, hypokoristiky utvořenými z plného jmenného základu oficiálního jména, hypokoristiky z redukovaného jmenného základu oficiálního jména, dále také hypokoristiky ze základu jiného hypokoristika a v neposlední řadě i hypokoristiky, která nebylo možné zařadit do žádné z výše uvedených skupin. V našem případě měla slovotvorná analýza hypokoristik jisté hranice – uvedené motivace, které přispěly ke vzniku hypokoristických obměn (zejména těch, které vznikly ze základu jiného hypokoristika), považujeme pouze za pravděpodobné či potenciální. Interpretace vzniklých hypokoristik není jednoznačná, byli jsme odkázáni na intuici a vlastní rozhodnutí. V závěrečném shrnutí pak postihujeme tendence ve způsobu tvoření hypokoristik a uvádíme frekvenční zastoupení jednotlivých sufixů.

I. Teoretická část

1 ONOMASTIKA

Onomastika (někdy také onomatologie) je vědní obor zabývající se jmény.⁸ Předmětem onomastického zkoumání jsou vlastní jména čili onyma/propria. V českém prostředí je onomastika považována za samostatnou subdisciplínu lingvistiky, která má vysokou míru autonomnosti a vyznačuje se interdisciplinaritou. Jejím úkolem je odhalit a utřídit podstatu, typy tvoření, vznik, rozšíření a identifikační rysy vlastních jmen. Onomastika je tak chápána „jako nauka o propriálních pojmenovacích soustavách, o jejich realizaci v konkrétních podmínkách společenských, komunikačních, časových a místních a zároveň jako nauka o konkrétních prvcích těchto soustav (tj. o konkrétních propriích, pojmenovacích principech, onymických objektech, areálech atd.).“⁹

Vlastní jména jsou lexikální jednotky, které pojmenovávají individualizované objekty. Od apelativ neboli obecných jmen se odlišují tím, že pojmenované objekty individualizují, diferencují a lokalizují.¹⁰ Tento proces vede ke vzniku konkrétního vlastního jména, které se zformovalo z komunikačních důvodů, tzn. že objekty, jevy a skutečnosti, které byly primárně pojmenovány jménem obecným, se mohly stát objektem propriálním, a to z důvodu společenské potřeby zacházet s nimi jako s jednotlivinou – specifikovat konkrétní osoby, místa, zvířata a další.¹¹

1.1 Vývoj a osobnosti české onomastiky

„Jedny z prvních správných výkladů, které stojí na počátku české onomastiky, podal kronikář Kosmas.“¹² Avšak za první skutečně vědecké studium vlastních jmen jsou považovány studie Josefa Dobrovského, který stanovil zásady přetrvávající dodnes. Dobrovský shromáždil a studoval rozsáhlé materiály z českých pramenů, z nichž načerpal poznatky o zásadě krácení složených jmen osobních, snažil se o objasnění

⁸ LINHART, Jiří. *Slovník cizích slov pro nové století: základní měnové jednotky, abecední seznam chemických prvků, jazykovědné pojmy: 30000 hesel*. Litvínov: Dialog, 2007, s. 271.

⁹ PLESKALOVÁ, Jana. Onomastika. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1240.

¹⁰ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*, s. 11.

¹¹ Tamtéž, s. 12–13.

¹² ŠRÁMEK, Rudolf. Onomastika. In: PLESKALOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia, 2007, s. 378.

obecných zákonitostí vlastních jmen a konstatoval ztrátu lexikálního významu slov, která se stala vlastními jmény. S ohledem na Dobrovského kritický přístup, přísnost a práci na jiných rozsáhlých dílech nakonec nebyl jeho chystaný slovník osobních jmen *Onomasticon slavicum* dokončen. Posléze František Palacký zužitkoval sbírky staročeských jmen osobních z pozůstalosti Dobrovského i své vlastní v díle *Popis staročeských osobních a křestních jmen*. Předložil tím základní zásobu staročeských osobních jmen, zdokumentoval jejich starobylost a bohatství po stránce lexikální i slovotvorné. Palackého dílo je ovšem částečně znehodnoceno, protože do něho zařadil i jména z novočeských padělků *Rukopisu královédvorského* a *Rukopisu zelenohorského*. Další osobnosti, které k rozvoji onomastiky přispěly, jsou např. Jan Kollár, Karel Jaromír Erben, Hermenegild Jireček a Jan Gebauer.¹³

V českém prostředí se onomastika jako vědní obor začala konstituovat na přelomu 18. a 19. století, a to jako pomocná věda historická. Intenzivněji se rozvíjela na začátku 2. poloviny 20. století, kdy dosáhla relativní samostatnosti v rámci lingvistiky.¹⁴ Za zakladatele moderní onomastiky je považován Vladimír Šmilauer, který jí stanovil pevné základy. V jeho osobnosti se slučuje nové pojetí onomastiky jako samostatné vědní disciplíny, úsilí o soustavnost, hledání nových metod využití onomastického materiálu a smysl pro výchovu nových pracovníků.¹⁵

O systematické zpracování onomastické teorie a terminologie se zasloužila řada dalších významných jazykovědců – Antonín Profous, Rudolf Šrámek, Jan Svoboda, František Kopečný nebo Dobrava Moldanová. V současnosti se vlastními jmény osob zabývá především Miloslava Knappová, která je považována za jednu z nejlepších badatelek v tomto oboru.

Problematicke onomastiky se věnuje speciální časopis zpravodajského a recenzního charakteru *Acta onomastica*, který vznikl už v roce 1960 původně pod názvem *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*.

¹³ SVOBODA, Jan. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*. Praha: Československá akademie věd, 1964, s. 14–21.

¹⁴ ŠRÁMEK, Rudolf. Onomastika. In: PLESKALOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin české jazykové bohemistiky*, s. 377.

¹⁵ SVOBODA, Jan. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, s. 21.

1.2 Dělení onomastiky

Pro soubor všech vlastních jmen se používá termín onymie, který označuje všechna vlastní jména v jistém jazyce, vývojovém období, prostředí a na jistém území. Onymie nepředstavuje pouhý souhrn jednotlivých propriet, ale specifickou, vnitřně organizovanou a strukturovanou soustavu.¹⁶

Podle druhové povahy onymických objektů jsou vyčleněny tři velké plány:

- 1) **geonymický** – pojímá všechny třídy toponym (jména objektů na povrchu země a geomorfologických útvarů pod ním) a kosmonym (jména nebeských těles a útvarů na nich),
- 2) **bionymický** – pojímá vlastní jména živých objektů,
- 3) **chrématonymický** – pojímá vlastní jména pro objekty, jevy a vztahy vzniklé lidskou činností, např. společenskou, ekonomickou, politickou.¹⁷

Toto základní dělení odpovídá nejen základní trichotomii tříd vlastních jmen (geonyma, bionyma a chrématonyma) včetně jejich subsystémů, ale i členění onomastiky (geonomastika, bionomastika a chrématonomastika) a jejích subdisciplín.¹⁸

1.2.1 Geonyma

Geonyma jsou vlastní jména pro onymické objekty, které leží v krajině a v mapových dílech jsou kartograficky fixovatelné.¹⁹ Dělí se na toponyma (vlastní jména zeměpisná) a kosmonyma (vlastní jména astronomická).

1) Toponyma

- a) Oikonyma – vlastní jména osídlených i zpustlých objektů, tzn. domů (*U Kamenného zvonu*), sídlišť (*Máj*), vsí (*Holašovice*), měst a jejich částí (*Pardubice*), ulic (*Budovatelská*), hradů (*Kašperk*), zámků (*Kratochvíle*) a továren (*Jitex*).

¹⁶ PLESKALOVÁ, Jana. Onymie. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 1246.

¹⁷ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*, s. 16.

¹⁸ Tamtéž, s. 16.

¹⁹ Tamtéž, s. 163.

b) Anoikonyma – vlastní jména neosídlených objektů. Zahrnují:

- hydronyma – vlastní jména vodních zdrojů, ploch a toků, tzn. mokřad (*Brčálnické mokřady*), jezer (*Plešné jezero*), vodních nádrží (*Hněvkovice*), řek (*Lužnice*), moří (*Mrtvé moře*), oceánů (*Indický oceán*), mořských proudů (*Golfský proud*) atd.,
- oronyma – vlastní jména vertikálního členění zemského povrchu a terénních nerovností, tzn. hor (*Krkonoše*), skal (*Čertovo kopyto*), jeskyní (*Koněpruské jeskyně*), vrcholů, úbočí, rovin atd.,
- agronyma – vlastní jména ekonomicky využívané plochy, tzn. lesů (*Branišovský les*), vinic (*Šobes*), polí, luk, pastvin atd.,
- hodonyma – vlastní jména komunikačních spojů, tzn. stezek (*Opatská stezka*), mostů (*Žďákovský most*), letišť (*Hosín*), železnic, silnic, polních cest, poutních cest, lávek atd.,
- choronyma – vlastní jména částí zemského povrchu, které nejsou pojmenovány anoikonymicky, tzn. pouští (*Gobi*), světadílů (*Afrika*), států (*Portugalsko*), krajů (*Jihočeský kraj*), národních parků (*Národní park Šumava*) apod.²⁰

Konkrétní onymický objekt nelze vždy jednoznačně zařadit – např. *Batův kanál* je jako vodní objekt hydronymum, ale i jako dopravní tepna hodonymum.²¹

2) Kosmonyma (astronyma) – vlastní jména hvězd (*Polárka*), planet (*Jupiter*), galaxií (*Mléčná dráha*), jiných nebeských těles i umělých kosmických těles (*Sputnik*).²²

1.2.2 Bionyma

Bionyma jsou vlastní jména pro živé objekty, které jsou fixovány v sociálních a společenských vztazích.²³ Patří sem antroponyma, nepravá antroponyma, theonyma, zoonyma a fytonyma.

²⁰ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*, s. 163.

²¹ Tamtéž, s. 163.

²² Tamtéž, s. 164.

²³ Tamtéž, s. 164.

- 1) Antroponyma – vlastní jména jednotlivých osob a skupin lidí sloužící k individualizaci; zahrnují rodná jména (*Karel, Karolína*), příjmení (*Dvořák, Nováková*), hypokoristika (*Tomík, Zuzanka*), pseudonymy (*Petr Bezruč*), obyvatelská jména (*Tepličan*), etnonyma (*Čech*) a rodová jména (*Habsburkové*).
- 2) Nepravá antroponyma – vlastní jména postav mytologických, pohádkových a alegorických (*Herkules, Popelka*), hraček (*figurka Igráček*).
- 3) Theonyma – vlastní jména bohů a bohyň (*Afrodita*).
- 4) Zoonyma – vlastní jména existujících zvířat a zvířat mytologických, z pohádky (*pes Rex, bájný pták Fénix*).
- 5) Fytonyma – vlastní jména rostlin (*památný strom Semtínská lípa*).²⁴

1.2.3 Chrématonyma

Chrématonyma jsou vlastní jména propriálních objektů, které jsou výsledkem lidské činnosti, a které jsou zakotveny v ekonomických (výrobních, obchodních aj.), politických a kulturních vztazích, nikoli v přírodě.²⁵ Mezi jednotlivými skupinami mohou být plynulé hranice.

- 1) Jména výrobků – jednotlivého výrobku (*zvon Bumerin*) a výrobku produkovaného v sérii (*zubní pasta Colgate*).
- 2) Vlastní jména společenských institucí, organizací a zařízení (*Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Člověk v tísni*).
- 3) Vlastní jména společenského jevu (*státní svátek Nový rok*).
- 4) Jiné druhy chrématonym – jména historických dokumentů (*Zlatá bula sicilská*), vyznamenání, ochranných známek, reklam apod.²⁶

Výše uvedená hierarchie vlastních jmen vychází z *Úvodu do obecné onomastiky*, jejímž autorem je Rudolf Šrámek. Je možné se setkat i s odlišným dělením onym, např. Jana Pleskalová v *Novém encyklopedickém slovníku češtiny* vyděluje dvě hlavní oblasti – **bionyma** (vlastní jména živých bytostí a organizmů fungující v sociálních vztazích) a **abionyma** (vlastní jména neživých objektů a jevů, která jsou výtvo-

²⁴ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*, s. 164–165.

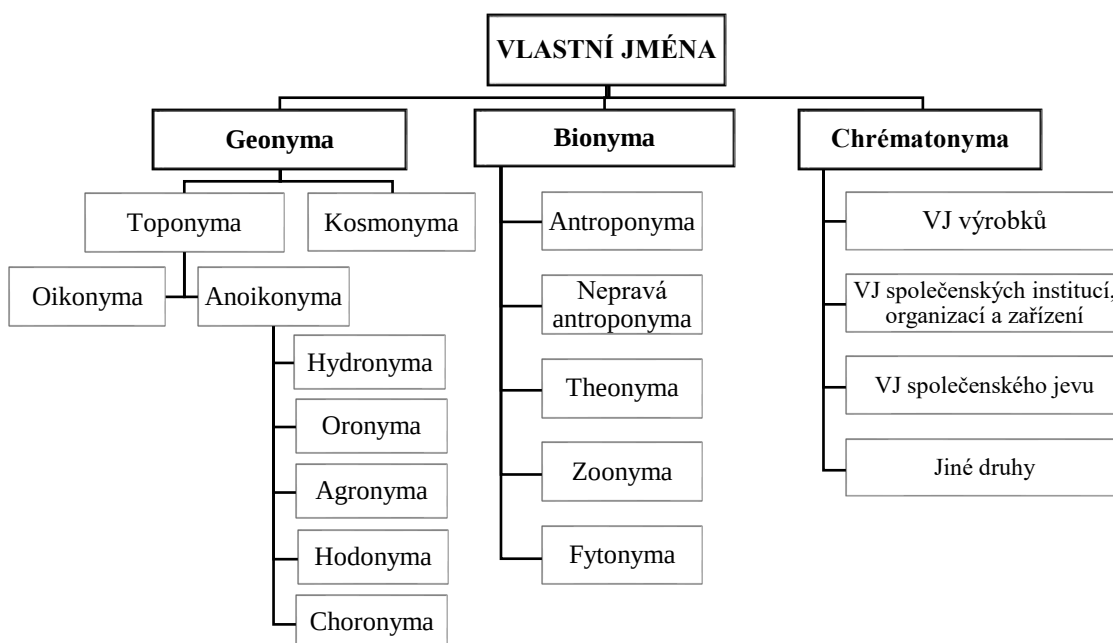
²⁵ Tamtéž, s. 165.

²⁶ Tamtéž, s. 165.

přírody nebo člověka).²⁷ Z toho přirozeně plyne, že při dělení onomastiky dochází k mírným odchylkám.

Pro přehlednost bylo vytvořeno následující grafické znázornění jednotlivých tříd vlastních jmen podle R. Šrámků (viz *Obrázek 1*).

Obrázek 1: Jednotlivé třídy vlastních jmen

Zdroj: Vlastní zpracování dle R. Šrámků²⁸

²⁷ PLESKALOVÁ, Jana. Vlastní jména - třídění. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 1993–1994.

²⁸ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*, s. 163–165.

2 ANTROPONYMUM

Antroponymum je definováno jako vlastní jméno jednotlivého člověka nebo skupiny lidí sdílející jisté společenství. Souhrn antroponym na daném území, v daném jazyce a v dané době se označuje jako antroponymie. Vznikem, tvořením, rozšířením i povahou vlastních jmen osob se pak zabývá antroponomastika.²⁹

„Antroponymum mělo jedince výstižně popsat, charakterizovat jeho zařazení do společenského života, do přírody, vystihnout jeho domnělé nebo chtěné vlastnosti tělesné či duševní, a to buď přímo, nebo přirovnáním (k zvířatům a přírodním jevům), popsat jeho vztah k lidem, k přírodě, k bohům či bohu, k veškerému okolnímu světu.“³⁰

K základním pojmenovacím motivům antroponym dodnes patří pojmenovávaného fyzické a duševní vlastnosti, činnosti, které vykonává, nejrůznější události, společenské postavení, příbuzenské vztahy nebo vztah k určitému místu.³¹ Ve společnosti pak antroponymum pojmenovává konkrétního člověka a od osob nazvaných jinými vlastními jmény jej odlišuje, tzn. že význam antroponyma je tvořen souborem takových znaků, které umožňují v síti sociálních vztahů individualizaci a identifikaci jeho nositele. Je vědecky prokázáno, že každá lidská společnost (zaniklá i současná) potřebuje k dorozumívání vlastní jména.³²

Slovnědruhově je antroponymum vždy substantivum, přestože svou formou ukazuje na jiný původ, např. slovesný a adjektivní (příjmení *Zavadil*, *Silný*), větný (příjmení *Skočdopole*), nebo má podobu pojmenovacího spojení (přízvisko *Učitel národů*).³³

Stejně jako ostatní propria i antroponyma (*Lucie*, *Alik*) představují jazykový plán sekundární, protože jejich uplatnění začíná až v komunikaci na vyšší úrovni. Kdežto apelativa čili obecná jména (*slečna*, *pes*), která se používají při jednodušší formě komunikace, představují jazykový plán primární.³⁴

²⁹ PLESKALOVÁ, Jana. *Vlastní jména osobní v češtině*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 10–11.

³⁰ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, s. 21.

³¹ PLESKALOVÁ, Jana. *Vlastní jména osobní v češtině*, s. 19.

³² Tamtéž, s. 16.

³³ KNAPPOVÁ, Miloslava. Osobní jména v českém jazykovém systému. *Naše řeč*. 1980, 53(5), s. 225–231.

³⁴ PLESKALOVÁ, Jana. *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000–2010*. Brno: Host, 2011, s. 12.

Následující klasifikace antroponym vychází z *Nového encyklopedického slovníku češtiny*, v němž Jana Pleskalová předkládá dělení na vlastní jména osobní, skupinová antroponyma a nepravá antroponyma.³⁵

V rámci **vlastních jmen osobních** se pak rozlišuje:

- rodné/křestní jméno – jméno, které obdrží každý občan po narození a je zapsáno v knize narození a v rodném listu dítěte; starší termín křestní jméno (podle církevního křtu) se užíval i pro jedince nekřtěné, proto byl v Československu po roce 1950 zaveden termín rodné jméno (zapsané po zrodu); je nedědičné a volí jej obvykle rodiče dítěte; slouží jako identifikační prvek a má oficiální charakter (např. *Zdeňka*),³⁶
- příjmení – dědičné jméno rodiny, které trvale označuje nositele; obvykle se dědí po otci a signalizuje příslušnost k určité rodině a rodu; společně s rodným jménem je základní složkou pojmenovávajícího systému v České republice (např. *Zdeňka Mojhová*),³⁷
- příjímí – tzv. doplňkové antroponymum, které v období oficiální jednojmennosti pomáhalo rozpoznat jedince se stejným oficiálním osobním jménem v obci nebo v jiném kolektivu; člověk ho získal až během svého života a nebylo dědičné, fixní ani závazné (např. Petr *Slepý* byl zván také Petrem *Boleveckým*),³⁸
- otčestvo – čili patronymum; jméno po otci typické pro východoslovanské země (např. ukrajinská politička Julija *Volodymyrivna* Tymošenková),³⁹
- hypokoristikum – domácí, mazlivá, zdvořilá obměna neutrálního jména v neformálním, důvěrném prostředí jako je rodina či blízký okruh přátel (např. *Hanička* místo oficiálního tvaru Hana),⁴⁰
- přezdívka – neoficiální pojmenování, které charakterizuje většinou svého nositele na základě nějaké vlastnosti, povolání, vzhledu, činnosti či události s ním spojené; důvodem vzniku je snaha o výstižnost, vtipnost,

³⁵ PLESKALOVÁ, Jana. Antroponymum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 114–115.

³⁶ PLESKALOVÁ, Jana. *Vlastní jména osobní v češtině*, s. 21.

³⁷ MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Vyd. 2., upr. Praha: Agentura Pankrác, 2004, s. 7.

³⁸ Tamtéž, s. 8.

³⁹ PLESKALOVÁ, Jana. Antroponymum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 114–115.

⁴⁰ PLESKALOVÁ, Jana. Hypokoristikum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 660–663.

originalitu a jazykovou úspornost; může nést pozitivní i negativní hodnocení (např. *Vajíčko* podle tvaru a velikosti hlavy),⁴¹

- živé vlastní jméno – neúřední jméno, které je užíváno v neoficiálním styku (př. Jan Křenek z Valašska je nazýván *Janek z Benešek*),⁴²
- jméno po chalupě – příjímí, které získal nový majitel stavení, statku či chalupy podle bývalého majitele, traduje se především na venkově a v dnešní době se s ním setkáme zřídka (např. Petr na Matějkově gruntě byl Petr *Matějka*); ve městech nový majitel získal příjímí podle domovního znamení,⁴³
- fiktonym – jméno používané za účelem zatajení pravého jména; fiktonym pro osobu se nazývá pseudonym (např. básník *Petr Bezruč* vlastním jménem Vladimír Vašek) a fiktonym pro místo, věc, akci se nazývá kryptonym (např. parašutistický výsadek vyslaný na Reinharda Heydricha má krycí název *Operace Anthropoid*).⁴⁴

Skupinová antroponyma jsou vlastní jména skupiny lidí vytvářející určité společenství. Patří sem:

- obyvatelské jméno – v širokém smyslu osobní jméno motivované příslušností k místu; lze rozlišit obyvatelské jméno vlastní (název obyvatele města, vesnice, státu a regionu; např. *Jihlavan, Portugalec*) a obyvatelské jméno obecné (v české onomastice ale není považováno za proprium; např. *ostrovan*),
- etnonymum – vlastní jméno kmene nebo národa (např. *Pygmejové*),
- rodinné jméno – označuje rodinu a její další členy (např. *Doležalovi*),
- rodové jméno – jméno rodu (např. *Lucemburkové*),
- skupinová přezdívka – neúřední vlastní jméno, které charakterizuje osoby (např. obyvatelé Zlivi jsou *Mrkvané* podle historky o vysázené mrkvi před kostelem).⁴⁵

⁴¹ PLESKALOVÁ, Jana. *Vlastní jména osobní v češtině*, s. 29.

⁴² PLESKALOVÁ, Jana. Antroponymum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 114–115.

⁴³ PLESKALOVÁ, Jana. *Vlastní jména osobní v češtině*, s. 24.

⁴⁴ PLESKALOVÁ, Jana. Fiktonym. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 478.

⁴⁵ PLESKALOVÁ, Jana. Antroponymum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 114–115.

Nepravá antroponyma jsou vlastní jména mytologických, pohádkových a alegorických postav, tedy „*vlastní jména bytostí, které si člověk představoval jako lidem podobné*“⁴⁶ (např. princezna *Zlatovláska*, římská bohyně spravedlnosti *Diké*).

Jiné dělení antroponym, s nímž je možné se v odborné literatuře setkat, předkládá J. Svoboda. Rozlišuje následující druhy:

- 1) etnonymum – jméno příslušníka národu nebo kmenu (*Němci*),
- 2) obyvatelské jméno – jméno obyvatele města, vesnice a místní části (*Tepličan*),
- 3) osobní jméno – jméno jednotlivce, tj. antroponymum v užším smyslu (*Ondřej*).⁴⁷

⁴⁶ PLESKALOVÁ, Jana. Antroponymum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 114–115.

⁴⁷ SVOBODA, Jan. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, s. 13.

3 RODNÉ JMÉNO

Každý lidský jedinec zanedlouho po svém narození obdrží rodné (křestní) jméno, které mu nejčastěji vyberou rodiče; povinně se eviduje v matriční knize a je zapsáno v rodném listu narozeného dítěte. Rodné jméno je tedy vlastní jméno jednotlivého člověka a spolu s příjmením, které bývá zpravidla dědičné po otci, je stanoveno jako úředně platné pojmenování občana našeho státu.⁴⁸ Rodné jméno nutně dědičné není, jeho výběr souvisí s mimojazykovými aspekty a může v sobě nést různé sociokulturní příznaky. V rámci uznávaného sociálně-právního systému slouží k identifikaci člověka a k individualizaci jeho nositele ve vztahu k ostatním spoluobčanům.⁴⁹ V naší společnosti neexistuje bezejmennost – je každého povinnost i právo mít dvojčlenné jméno, tj. rodné jméno a příjmení.

Rodné jméno vzniklo z apelativa, jelikož se objevila potřeba jedince odlišit od ostatních. Zpočátku osobu výstižně popisovalo, charakterizovalo její zařazení do společenského života, přírody, její vztah k lidem, k bohu a k veškerému okolnímu světu.⁵⁰ Dnes má rodné jméno stejně jako ostatní slova charakter znaku, ale skutečný vztah jména a pojmenovávaného vzniká až v komunikačním aktu.⁵¹

Každé rodné jméno v sobě zahrnuje hledisko formálně jazykové (zvláštnosti slovotvorné, lexikální, morfologické) a hledisko propriálně sémantické (jednotlivá jména se vymezují v rámci systému rodných jmen, využití a postavení v současnosti).⁵² Rodné jméno vystupuje vždy jako substantivum konkrétní, neboť označuje či identifikuje konkrétní individuum. V rovině gramatické se u něho uplatňují substantivní gramatické kategorie – především kategorie rodu (mužský a ženský) a životnosti (rodné jméno pojmenovává živou bytost). Skloňuje se podle jednotlivých typů životných apelativních vzorů, tudíž si nevytváří vlastní deklinační systém. Z českého pravopisného systému vychází i jeho zápis – vždy se píše s velkým počátečním písmenem.⁵³ V češtině rozlišujeme rodná jména mužská (končící převážně na souhlásku), jména ženská

⁴⁸ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, s. 6.

⁴⁹ KNAPPOVÁ, Miloslava. Rodné jméno. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 1558–1562.

⁵⁰ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, s. 21.

⁵¹ Tamtéž, s. 7.

⁵² Tamtéž, s. 9–10.

⁵³ KNAPPOVÁ, Miloslava. Osobní jména v českém mluvnickém systému. In: *Propria v systému mluvnickém a slovotvorném*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 11–15.

(zakončená většinou na samohlásku) a zřídka se vyskytující jména obourodá, tj. jména, která mohou být užita jak pro muže, tak i pro ženu.⁵⁴

Funkce rodného jména lze rozdělit na pasivní a aktivní. Pasivní funkce představuje řečovou informaci, která pouze poukazuje na spojení jména s objektem a na emocionální vztah mluvčího k objektu. Aktivní tvoří funkce identifikační (vydělí jedince v rámci téhož druhu), sociální (prostředek třídní diferenciací), komunikativní, charakterizační, ideologická a psychologická.⁵⁵

Rodné jméno jeho nositele automaticky nevytváří, ale jistým způsobem ho spolutvoří. Promítají se do něho osobnostní rysy, genetická výbava, nalezené životní vzory, výchova, vliv vzdělání i okolního prostředí.⁵⁶

Oficiální podoba rodných jmen je citově neutrální, v osobním životě ale můžeme užívat libovolně zdobnější podobu. V rámci rodiny se užívá rodné jméno jako jméno jediné, často je intenzivně citově zabarvené a produkuje velké množství expresivních podob (tzv. hypokoristik); jedince v domácím prostředí vymezuje.⁵⁷

3.1 Rodné jméno jako termín

Samotný termín *rodné/křestní jméno* není v češtině dostatečně ustálen.

Jméno je využíváno jako termín na matričních úřadech ve veřejných úředních seznamech, popř. v jiných oficiálních dokumentech, protože ve spojení s příjmením zde funguje pojem jednoznačně; za odlišných okolností jde pouze o synonymum k „pojmenování, název“. Termín *křestní jméno* je užíván v křesťanských církvích, jelikož jej jedinec obdrží při křtu. Rozšiřovat platnost tohoto termínu jde na osoby neokřtěné, případně na osoby jiného náboženského vyznání, obtížně. Za vhodný a jednoznačný nelze považovat ani termín *osobní jméno*, protože v antroponomastice znamená osobní jméno všechny druhy jmen, které jedinec nosí (nejenom rodné jméno, ale také příjmení, hypokoristika či přezdívky). Současná lingvistika tedy nakonec zavedla pojem *rodné jméno*; obdoba podle poměru termínů „křestní list“ ku „rodný list“. Přesto jej ještě nelze

⁵⁴ KNAPPOVÁ, Miloslava. Rodné jméno. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 1558–1562.

⁵⁵ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, s. 10–12.

⁵⁶ MANDŽUKOVÁ, Jarmila. *Jméno jako osud*. Praha: Brána, 2010, s. 6.

⁵⁷ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 9.

považovat za plně vžitý, stále bývá v českém prostředí nejvíce uplatňován pojem rodné jméno s vysvětlujícím přídavkem křestní.⁵⁸

V německém jazyce se používá termín *Vorname* podle polohy jména, stejně tak v maďarštině, která má obrácené pořadí, se užívá termín *utónév* znamenající „zadní jméno“. Vzhledem k termínu příjmení tohoto způsobu v češtině užít nelze.⁵⁹

3.2 Historický vývoj rodných jmen

Své dějiny mají i rodná jména. V rámci historického vývoje rodných jmen můžeme rozlišit pět etap, mezi nimiž jsou velmi pozvolné přechody.

Období do r. 1300 charakterizované jednojmenností

Pro období slovanského dávnověku je příznačná jednojmennost a převažuje užívání jmen slovanských. Tehdejší společnost byla rozdělena do jednotlivých stavů, a proto se odlišovala i volba jednotlivých rodných jmen. Některá složená jména (např. Boleslav, Ludmila) byla plně vyhrazena knížecí rodině, jiná byla šlechtická. Jednočlenná a jednoduchá jména (např. Hlúpata, Dobroš), která vznikala z apelativ a odvozenin, užívali především poddaní.⁶⁰ Původně měli jméno především dospělí lidé, zatímco děti často zůstávaly v nejranějším období nepojmenovány.⁶¹

Od nejstarších dob k nám pronikala německá jména, zejména vlivem příchodu německých manželek Přemyslovců, dále usídlením německých mnichů na našem území a později též vlivem výbojů německých rytířů a kolonizátorů.⁶²

Období od r. 1300 do r. 1750 charakterizované církevními jmény

Díky šíření křesťanské víry do našich zemí dochází v tomto období k velkému rozmachu jmen křesťanských. Jednalo se především o mužská jména, protože jejich užívání se zpočátku omezovalo na kláštery, vyšší duchovenstvo a na některé šlechtice.⁶³

⁵⁸ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 9–10.

⁵⁹ Tamtéž, s. 10.

⁶⁰ Tamtéž, s. 12.

⁶¹ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 18.

⁶² KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 13.

⁶³ Tamtéž, s. 13.

Postupem času, zejména v době gotické, slovanská jména ustupují do pozadí a rozšiřuje se proud kultu svatých. Tento kult k nám, do českých zemí, přicházel z Itálie a Francie, byl nesen zejména řády františkánským a dominikánským. Ke zvyšování pobožnosti docházelo tím, že mezi Boha a věřící byli vkládáni jakýsi prostředníci – světci. Tito světci se stávali ochránci národů, patrony krajín, jednotlivých stavů, povolání a skupin. Přijal-li tedy člověk jméno svatého, byl pod jeho ochranou. Proto se během 14. století stalo užívání jmen světců téměř pravidlem, i když stará slovanská jména zakazována nebyla.⁶⁴

Vliv humanismu přinesl nová jména latinská (např. August, Lukrecie), jména řecká (např. Isidor, Veronika) a jména starozákonní (např. Abraham, Daniel), která byla zdůrazňována německými reformátory z odporu proti přepjatému kultu svatých.⁶⁵

Období od r. 1750 do r. 1860 charakterizované barokními jmény

V období baroka dochází k významné změně ve skladbě jmen, hlavně z důvodu zvýšeného kultu Panny Marie a sv. Josefa, matky a pěstouna Ježíše Krista. Ačkoli byl mariánský kult velmi silný i v dřívějším období, nestalo se jméno Panny Marie běžným jménem hlavně z ostychu, který jej lidem nedovoloval přijmout. Právě až doba barokní učinila jméno Marie jménem nejčastějším. Jméno Josef se u nás objevovalo od 15. století ojediněle (bylo pokládáno spíše za jméno židovské), k jeho rozšíření došlo ale později a souviselo to i s vděčností a uznáním Josefa II. Důsledkem kanonizace některých nových svatých a jejich propagací církevními řády se u nás objevují jména jako např. František, Karel, Antonín. Ženy dostávaly přechýlená jména svých mužských protějšků, tj. Josefa, Karla, Antonie.⁶⁶

Už od 16. století se objevuje, nejprve mezi šlechtou, užívání dvou i více křestních jmen. Od šlechty se tato móda rozšiřovala i k měšťanům, a odtud mezi poddané. Nejsilněji se tento zvyk ale uplatnil v panovnických rodech, zejména z důvodu společenské prestiže. Na módu více křestních jmen víceméně navazuje zvyk projevit své vlastenectví připojením národního jména ke jménu církevnímu. Byla to většinou jména složená, přejatá ze staré doby, ale zčásti i jména nově vytvořená. Takovými

⁶⁴ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 13–14.

⁶⁵ Tamtéž, s. 15–16.

⁶⁶ Tamtéž, s. 18–20.

„vlasteneckými jmény“ jsou např. Boleslav, Jaromír, Čechomil. V další generaci se tato jména objevují již jako jména první.⁶⁷

Období od r. 1860 do r. 1945 charakterizované národními jmény

Stále jsou nejčastější jména barokní, ale vedle nich se postupně uplatňují i jména národní. Jejich pronikání je ale velmi opatrné a pozvolné.⁶⁸

Období od roku 1945 charakterizované módními jmény

Po skončení druhé světové války došlo ve vývoji rodných jmen k závažným změnám. Vzhledem k celkovému uvolnění společnosti padly do té doby nepřekonatelné bariéry. S tím souvisí i nový způsob pojmenovávání dětí. Stírají se rozdíly jak stavovské, třídní, tak rozdíly mezi městem a venkovem. Zachovávaly se však většinou tradice rodové.⁶⁹

Mezi výrazné jevy poslední doby patří značná proměnlivost repertoáru rodných jmen, nové modifikace se objevují stále častěji. Začínají k nám pronikat i nová cizí jména. Výběr jmen je ovlivňován společenskou oblibou, módou, veškerým domácím i zahraničním děním.

3.3 Původ rodných jmen

V českém prostředí jsou užívána rodná jména nejrozličnějšího původu. V repertoáru rodných jmen se vyskytují jednak jména slovanského původu, jednak jména jiného původu, neslovanského, a „*rejstřík jmen u nás užívaných je poměrně pestrý*.“⁷⁰ Některá jména ovšem mají původ nejasný.

Jména slovanského původu

Pocházejí hlavně z období slovanského dávnověku. Užívána jsou jména, ve kterých je jedním z nejčastějších významových základů *mil* (Bohumil), *slav* (Stanislav), *mír* (Vladimír), *mysl* (Přemysl) aj. Takto vytvořená složená jména většinou vyjadřují

⁶⁷ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 21–22.

⁶⁸ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 21.

⁶⁹ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 25.

⁷⁰ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 12.

vznešené představy, přání, výzvy, touhu po kladných vlastnostech a byla často zkracována na domácí podoby, které se časem osamostatnily (Bořivoj → Bořek, Radoslav → Radek). V omezené míře se mezi slovanskými jmény objevují též jména jednoduchá, kterými byli dříve pojmenováváni poddaní, a která označovala lidské vlastnosti či popisovala stav nebo podobu člověka (Milan, Zlata).⁷¹

Jména neslovanského původu

Jedná se zejména o jména církevní, křesťanská, která jsou původu hebrejského, řeckého, latinského a germánského. Tato jména k nám začala pronikat s příchodem křesťanství a s rozvojem mezinárodních styků. Jejich cizojazyčnou podobu si ale brzy obyvatelé českých zemí přizpůsobili tvarově a hláskově, krátili a modifikovali je stejně jako jména domácí, což mělo velmi často za následek zastírání cizí podoby jména.⁷²

Hebrejská jména jsou světská i náboženská; jsou jednoduchá, složená i větná. Některá mají náboženský význam, jiná označují přírodní motivy či lidské vlastnosti, např. jméno Eliška (Bůh je má přísaha), Jonáš (holub) či Anna (líbezná).⁷³

Řecká jména byla rozdělena podle rodinného stavu. Jména svobodných Řeků byla většinou složená, ale začala se mezi nimi objevovat i jména nesložená, která byla ovšem původně dávána otrokům. Často označovala zaměstnání, postavení lidí, duševní i tělesné vlastnosti, např. jméno Alexandr (obránce mužů), Jiří (rolník) či Irena (mírumilovná). K nám se dostala některá řecká jména prostřednictvím jiných jazyků jako třeba z ruštiny jméno Ivan → Jan.⁷⁴

Latinská jména se ostře liší od jmen ostatních indoevropských národů, protože neznají složeniny a v Římě se z původní jednojmennosti vyvinula u vyšších vrstev mnohojmennost (např. Marcus Tullius Cicero), otroci měli pouze jedno jméno. K nám však pronikala jen jednotlivá jména, která nejčastěji označovala původ a různé lidské vlastnosti, např. Lukáš (z Lukánie) či Klára (jasná, slavná).⁷⁵

⁷¹ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 12–14.

⁷² Tamtéž, s. 14.

⁷³ Tamtéž, s. 14–15.

⁷⁴ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 16–17.

⁷⁵ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat? : původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 15.

Z germánských jmen k nám pronikala jména jak světská, tak světecká. Jedná se většinou o jména složená označující sílu, vládu, boj, ale i pojmy náboženské. Z němčiny byla přejata jména jako Jindřich (pán domu), Karel (svobodný muž) či Hedvika (vítězící v boji). Z angličtiny byla přejata jména jako Eduard (mocný strážce) nebo Evelína (lískový ořech). Ze severských jazyků pochází např. jména Olaf, Helga, Nora.⁷⁶

Z románských jazyků k nám byla jména přejímána v daleko menší míře než z výše uvedených. Jednalo se většinou o ženská jména – ze španělštiny jméno Izabela, z italštiny jméno Andrea. Většina jmen byla do češtiny přejata už dříve a už mají starší českou podobu, tzn. že jde tedy o druhé přijetí jména (např. původem hebrejské jméno Anna k nám nově proniklo v podobě Anita ze španělštiny).⁷⁷

Také vliv ostatních jazyků se uplatňuje výrazně méně. Přesto v repertoáru jmen nalezneme jména původu keltského (Brigita), orientálního (Fatima) nebo aramejského (Tomáš).⁷⁸

3.4 Motivace při výběru rodného jména

Pojmenovávání lidí v určitých obdobích je ovlivněno různými motivačními faktory, které se samozřejmě liší. V naší společnosti existují tři podstatně rozdílné etapy – pohanské období, období 18.–19. století a dnešní doba.

V pohanském období působily na pojmenovávání dva momenty. Prvním z nich byla víra ve význam jména, kdy „*jméno nebylo pouhým rozlišovacím znakem, nýbrž důležitou složkou osobnosti, ztělesněním vlastností svého nositele.*“⁷⁹ Druhým činitelem byla vysoká dětská úmrtnost, kdy rodiče připisovali vinu zlým duchům a ochranou proti nim byl právě správný výběr jména (ochranné jméno). Někdy jméno simulovalo bezcennost, ošklivost dítěte, jindy zase naopak jméno naznačovalo sílu, zlobu dítěte.

⁷⁶ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 16–17.

⁷⁷ Tamtéž, s. 16.

⁷⁸ Tamtéž, s. 17.

⁷⁹ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 28.

Výraznou ochranu představovalo také dívčí jméno, jelikož dívky byly demony méně ohroženy.⁸⁰

Období 18.–19. století je obdobím vlády jmen tradičních. Jména byla určována různými vztahy, ať už církevními, rodinnými, nebo státními. Jméno se dávalo po předcích, nebo po kmotrovi. Jinou možností byla volba jména po světci, na jehož den se dítě narodilo, což bylo přísně vyžadováno faráři. Někdy, ne však důsledně, na výběr jména působil i patron místního kostela. Dalším zvykem bylo dávat narozeným dětem jména podle členů panujícího rodu.⁸¹

Pro dnešní dobu je charakteristické oslabení tradice a zesílení módních vlivů. Oproti minulosti je náboženský vliv na jména, která jsou vázaná na církevní světce, spíše výjimka, což je z důvodu poklesu věřících logické. V rámci rodinných tradic a zvyklostí jsou však stále děti pojmenovávány po rodičích či prarodičích. Časté je i pojmenovávání podle rodinného příslušníka, ke kterému sami rodiče měli (nebo mají) vřelý vztah, zvláště považují-li dané jméno za hezké. Větší důraz na dědičnost rodného jména je kladen u chlapců. Prostředí, ve kterém rodina žije, a sociální zařazení, v současnosti ovlivňuje výběr jména jen v omezené míře; podle jména nelze bezpečně rozeznat ani místní, ani sociální původ. Motivace citová často souvisí buď s prožitím významného dne samotných rodičů (seznámení, svatba) a pojmenují své dítě podle patrona daného dne, nebo s velmi blízkým člověkem, k němuž mají silné citové pouto (kamarád z dětství, nadřízený). Motivací při výběru jména je i jeho jazykový charakter, kdy jsou s oblibou volena jména krátká nebo bez diakritiky. Dříve hojně výběr jména ovlivňovaly historické události a s nimi spojení představitelé, v současné době jsou to spíše populární osobnosti z politického, sportovního a kulturního prostředí. Inspiraci lidé získávají ve filmech, literatuře, populární hudbě i v showbyznysu. Aktuálně lze také pozorovat určité úsilí o ožívání jmen neužívaných, tato tendence představuje důraznou a záměrnou snahu o obměnu repertoáru rodných jmen. Objevují se staročeská jména, která přinášejí pocit prověřené jistoty, anebo naopak jména exotická. Zaznamenat můžeme i dobovou společenskou oblibu určitých jmen.⁸² V některých případech jedinou, přesto naprosto rozhodující, motivací při výběru jména je jeho prostá líbivost, často bez potřeby znalosti dalších etymologických a lingvistických informací. Jména jsou zkrátka svědectvím

⁸⁰ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 28.

⁸¹ Tamtéž, s. 28–29.

⁸² KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 26–39.

doby. „Ve výběru *jmen se odráží život soukromý i život společnosti s celou svou mnohostranností a pestrostí.*“⁸³

3.5 Volba rodného jména a její zásady

Výběr jména je pro rodiče velmi závazným úkolem. Musí si při něm uvědomit, že jimi zvolené jméno bude provázet dítě celý život, nesčetněkrát jej řekne či napíše.

Nejenom výběr a s ním spojený zápis rodného jména, ale i jeho užívání je mírně usměrňováno Zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. Matriční úřad dohlíží na to, aby jméno mělo správnou pravopisnou podobu, nebylo zkomolené a zdobné, neužilo se jméno druhého pohlaví (dívka nemůže dostat mužské jméno) nebo žijícího sourozence (mají-li společné rodiče). Aby se neužilo jméno neosobní (tj. jméno označující věci, dny), nebylo urážlivé či provokativní.⁸⁴ V České republice zákon umožňuje zápis nejvýše dvou rodných jmen, která však nesmí být shodná a nesmí se jednat o cizojazyčný ekvivalent daného jména. Druhé jméno může být občanovi zapsáno i dodatečně, v průběhu jeho života. Pouze u dětí cizinců s trvalým pobytem v ČR lze zapsat více jmen.⁸⁵

Regulace volby jména nepatří k novodobým trendům, setkali jsme se s ní např. už v 16. století, kdy v katolických zemích platil *Katechismus Romanus*, který nařizoval pojmenovávat děti po světcích. O 100 let později ho nahradil *Rituale Romanum*, který zase varoval před jmény bájeslovnými, pohanskými, směšnými a neslušnými. V Rakousko-Uhersku poté na tuto tradici navázal závazný předpis *Dekret dvorské kanceláře* z roku 1826, z něhož se vycházelo prakticky téměř do poloviny 20. století. Až po roce 1945 se začaly konstituovat nové zákony a tehdejší ministerstvo vnitra požádalo Ústav pro jazyk český ČSAV o materiál, který by poskytoval seznam mužských i ženských jmen, tím vznikl dokument nazvaný *Seznam jmen vhodných k zápisu do matriky*.⁸⁶

⁸³ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 40.

⁸⁴ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 33.

⁸⁵ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

⁸⁶ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 41–42.

Vzniknou-li pochybnosti o správné pravopisné podobě, má žadatel povinnost předložit doklad vydaný jazykovým znalcem. Stejně tak, pokud chtějí dát rodiče svému dítěti jméno, které neobsahuje příručka *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských* M. Knappové, se doporučuje zažádat o jeho jazykové znalecké ověření. Posudek poté předloží příslušnému úřadu pověřenému vedením matrik, v jehož kompetenci je pravomoc o zápisu rozhodnout.⁸⁷

Volba jména pro potomka určitým způsobem odráží vlastní založení rodičů a jejich charakteristické rysy.⁸⁸ Krása jména je vždy subjektivní, proto by se nemělo dávat jméno ani příliš neobvyklé, ani příliš opotřebované. Při volbě exkluzivního a neotřelého jména je nutné být prozíravější, aby svému nositeli nepůsobilo potíže a nebylo spíše břemenem než symbolem výjimečnosti.

Existuje několik obecných jazykových doporučení pro výběr jména:

- jméno společně s příjmením by mělo tvořit homogenní a libozvučný celek, tzn. uvážit také významové hledisko a předcházet komickému dojmu,
- kombinovat kratší jméno s delším příjmením a naopak,
- rodné jméno by nemělo končit na tutéž hlásku či slabiku, kterou začíná příjmení, protože se vzniklý celek obtížně vyslovuje,
- opakovat v co nejmenší míře problematické hláskové skupiny (jako je r-ř, š-t nebo r-l),
- samotné jméno a jeho pravopis by neměl činit problémy,
- nevolit taková jména, u nichž není patrné, co je vlastně rodné jméno a co příjmení.⁸⁹

Pokud není člověk se svým rodným jménem ze závažných důvodů spokojen, činí mu obtíže při užívání, považuje ho za hanlivé či směšné, má možnost zažádat o změnu jména na běžnější, méně nápadné. Písemná žádost se podává na matriční úřad, v jehož správním obvodu má žadatel trvalý pobyt. Za tento úkon se vybírá správní poplatek.⁹⁰

⁸⁷ § 26 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

⁸⁸ MANDŽUKOVÁ, Jarmila. *Jméno jako osud*, s. 6.

⁸⁹ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 73–74.

⁹⁰ § 72 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

4 HYPOKORISTIKUM

Hypokoristikum tradičně představuje domáckou, mazlivou a lichotivou variantu neutrálního vlastního jména, zřídka apelativa, která se užívá v důvěrném styku, zvláště rodinném a přátelském.⁹¹ V širším a novějším pojetí je to jakákoli „*expresivní obměna neutrálního jména (tj. vlastního jména, ojediněle apelativa) v neoficiálním prostředí*“⁹² vytvořená nejčastěji pomocí přípony. Jiná definice hypokoristikum formuluje jednoduše jako slovotvornou obměnu nejčastěji rodného jména, občas jména příbuzenského.⁹³ V české lingvistice není vymezení obsahu termínu jednotné – vzhledem k omezenému zaměření diplomové práce a výchozímu materiálu je pojem hypokoristikum nadále zúžen na expresivní obměnu výhradně rodného jména.

Hypokoristikum je nestandardizované pojmenování, které zaujímá v současném českém onymickém systému nezastupitelné místo. Nepředstavuje pouze určitou protiváhu jména standardizovaného, ale na rozdíl od oficiální podoby rodného jména vyjadřuje i neúřední, intimní a familiární vztah mezi mluvčím a adresátem.⁹⁴ Hypokoristikum předně slouží při oslovování osob zejména v neoficiální sféře lidské komunikace.

Vznik hypokoristik v minulosti úzce souvisel se zvyšováním počtu obyvatel, jelikož spolu s ním rostla také potřeba rozlišit jednotlivé nositele stejného jména. Nejrozličnější hypokoristické obměny jmen vznikaly původně proto, že repertoár tehdejší rodných (křestních) jmen nebyl dostatečně rozsáhlý. Časem se hypokoristika stávala také příjmeními, která své citové zabarvení ztratila, tudíž se užívala i ve styku veřejném a úředním.⁹⁵

Těžiště hypokoristik je především v antroponymech, přesto nejsou tvořena výhradně z rodných jmen (Zdeňka → Zdenička) a příjmení (Mojhová → Mojhovka), ale mohou vznikat také ze zoonym (Rex → Rexík), toponym (Hradec Králové → Hradeček) nebo chrématonym (Masarykova univerzita → Masaryčka), stejně tak

⁹¹ PLESKALOVÁ, Jana. Hypokoristikum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 660–663.

⁹² PLESKALOVÁ, Jana. *Vlastní jména osobní v češtině*, s. 26.

⁹³ ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 90.

⁹⁴ PASTYŘÍK, Svatopluk. Hypokoristické podoby vlastních jmen a jejich současné zkoumání. *Čeština doma a ve světě*, s. 101–104.

⁹⁵ TRÁVNÍČEK, František. *Mluvnice spisovné češtiny*. 3., dopr. a dopl. vyd. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951, s. 258.

z apelativ označující nejčastěji osoby příbuzné (bratr → bratříček). Při každodenní komunikaci pak představují velmi bohatý a pestrý materiál, který s sebou nese rysy stylistické příznakovosti, aktuálnosti, dynamičnosti a neobvyklosti.⁹⁶

Hypokoristikum zastává identifikační a individualizační funkci, osvěžuje mluvený jazykový projev a jeho výrazná expresivita plní funkci emotivní, vedle vlastního významu slova totiž vyjadřuje subjektivní vztah k osobě. V komunikační situaci se hypokoristikem projevuje citový vztah mluvčího k oslovenému, k němuž nás pojí jak vazby rodinné, tak i přátelské nebo pracovní. Rodné jméno pak nabývá zdvořilého, pozitivního rázu (např. Evička), nebo naopak významu zveličelého a negativního (např. Evisko).⁹⁷ Můžeme tedy říct, že hypokoristikum často výstižně reflektuje nejen jazykové prostředí, v němž je užito, ale také intenzitu citového zaujetí a vzájemného lidského vztahu, může sloužit i jako prostředek k jeho utvoření.

Kvůli své příznakovosti dochází k uplatnění hypokoristik v oficiálním styku jen sporadicky, protože do matriční knihy, rodného listu dítěte i do všech úředních dokumentů mohou být zapsána výhradně jména dohodnutá a jazykově ověřená. „K domáckým podobám rodných jmen je třeba poznamenat, že se někdy osamostatňují a stávají jmény neutrálními, úředními.“⁹⁸ V průběhu doby ztratí své výrazné citové zabarvení a ustálí se, dojde k tzv. dehypokorizaci. Jedná se o proces zoficiálnění původní hypokoristické obměny rodného jména, čímž vznikne nové formální hypokoristikum (např. jméno Miroslava → Mirka, obě tato jména jsou nyní samostatná a standardizovaná).⁹⁹

Ačkoli jsou hypokoristika běžnou součástí slovní zásoby, užívají se v mluveném i psaném projevu, vyskytují se na periferii lexikálního systému češtiny právě kvůli své emocionální a stylistické příznakovosti, nespisovnosti a proměnlivosti.¹⁰⁰ Značnou dynamiku hypokoristik lze spatřovat v každém historickém období, kdy je množina

⁹⁶ PASTYŘÍK, Svatopluk. Hypokoristické podoby vlastních jmen a jejich současné zkoumání. *Čeština doma a ve světě*, s. 101–104.

⁹⁷ PLESKALOVÁ, Jana. Hypokoristikum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 660–663.

⁹⁸ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*, s. 33.

⁹⁹ PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*, s. 121.

¹⁰⁰ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 15.

hypokoristických podob v procesu mutací, transformací a částečně odráží i generační rozdíly.¹⁰¹

Uplatnění hypokoristika, nestandardizované podoby rodného jména, v neoficiální sféře závisí na sociálním vztahu mluvčího a adresáta, na individuální jazykové schopnosti autora a na jeho jazykové vynalézavosti, také na společenské či místní tradici konkrétního kolektivu, ale i na konkrétní komunikační situaci.¹⁰²

4.1 Tvoření hypokoristik

V českém jazyce jsou při tvorbě nových lexikálních forem uplatňovány tři způsoby – derivace, abreviace a kompozice. Dochází tím ke značnému rozšiřování a obohacování zásoby pojmenování.¹⁰³

Je nutné zdůraznit, že při tvoření hypokoristických forem rodných jmen se nejedná o vytváření úplně nových lexikálních jednotek (nových pojmenování), nejde o prvotvoření v lexikální jazykové rovině, protože hypokoristika jsou pouze obměnami rodných jmen, nikoli novými pojmenováními, jde o záležitost stylistickou, emocionální a psychickou.¹⁰⁴ K obohacování hypokoristické množiny lexikálních jednotek dochází nejčastěji derivací neboli odvozováním, v menší míře kompozicí čili skládáním, ale také přejímáním cizích propriálních forem.¹⁰⁵ Aktuálně se rodná jména i jejich hypokoristické obměny přejímají nejvíce z angličtiny, což přirozeně souvisí s rozvojem informačních technologií a životem ve virtuální realitě.

Na tvorbu hypokoristik má kromě tradičních slootovorných mechanismů vliv také řada dalších faktorů jako rodinné dispozice, dialektická působení, výrazně i módnost.¹⁰⁶

Jak je již zmíněno výše, nejčastěji se při vytváření hypokoristik uplatňuje slootovorný způsob odvozování, a to ze základní (oficiální) podoby jména, tedy z jeho plného nebo redukováného základu, nebo z jiného hypokoristika. Jako odvozovací základ

¹⁰¹ PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*, s. 33–34.

¹⁰² Tamtéž, s. 17–18.

¹⁰³ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV, 1996, s. 92.

¹⁰⁴ PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*, s. 83.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 93–97.

¹⁰⁶ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, s. 31.

slouží začátek, střed a konec jména, k němuž se následně připojí odvozovací sufix, který může být i nulový.¹⁰⁷

Hypokoristika mohou vznikat:

- odtržením koncového morfému jména, u složených jmen odtržením jejich druhé části, a připojením sufixu (i sufixu nulového), např. Stanislav → Standa, Jarmila → Jarka,
- vynecháním první někdy i druhé slabiky jména, u složených jmen první (popř. druhé) části základového slova, a připojením sufixu (i sufixu nulového), např. Jakub → Kuba, Veronika → Nika,
- ze střední části jména, a to odtržením první slabiky a koncového morfému fundujícího slova a připojením sufixu, např. Antonín → Tonda, Anastázie → Stáza,
- vynecháním středové části fundujícího jména a případně připojením sufixu, např. Aleš → Áša, Františka → Fána,
- z jiného základu, obvykle ze základu cizí podoby příslušného jména, např. Honza ← Hans ← Johannes.¹⁰⁸

Při odvozování hypokoristik často dochází také k hláskovým alternacím. Obměnu hlásek, tj. střídání kvantity, kvality, jejich vznik či zánik, určuje zpravidla sousední foném, popřípadě morfém. Při samohláskové alternaci dochází ke dloužení (např. David → Davídek) a ke krácení (Natálie → Natale); při souhláskové alternaci dochází k měkčení (vznikne palatalizační obměna, např. Patrik → Patriček) a k tvrdnutí (vznikne depalatalizační obměna, např. Ondřej → Ondra).¹⁰⁹

Zvláštním případem jsou hypokoristika vzniklá na základě zvukových variací, dochází k opakování první slabiky rodného jména (např. Diana → Didi), případně její části (např. Kristýna → Kiki). Nejčastěji jsou to hypokoristické podoby vzniklé dětským zjednodušováním, žvatláním, které ale bývají trvale užívány i dospělými jedinci.¹¹⁰

Pokud dojde k odstranění začátku, nebo konce rodného jména a k přidání nulového sufixu, hovoříme o odvozování nulovým sufixem. Ačkoli dojde ke zkrácení,

¹⁰⁷ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, s. 32.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 32.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 33.

¹¹⁰ SVOBODA, Jan. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, s. 14.

není na to pohlíženo jako na samostatný způsob tvoření. Přesto je odvozování nulovým sufixem hojně užívané, protože díky němu získáváme notně ekonomické pojmenování jedince (např. Alžběta → Běta, Aneta → Anet), což je v běžné komunikaci praktické.¹¹¹

Spojíme-li v jednom rodném jméně dva a více slovních základů, pak hovoříme o kompozici (např. Jakub → Jakuboslav). Nejenom v naší mateřštině, ale ani při tvoření hypokoristik není skládání příliš častý a uplatňovaný způsob.¹¹²

Dále jako hypokoristikum vystupuje také:

- oficiální tvar jiného rodného jména, které je zpravidla formálně podobné (např. oslovení Dano pro Danielu),
- cizí ekvivalent základní podoby jména (např. Dejv, anglicky Dave, pro jméno David),
- domácí podoba vytvořená původně pro jiné rodné jméno (např. Petr je pojmenováván jako Pepan),
- oficiální rodné jméno; často neobvyklé či cizokrajné jméno nemá dostatek hypokoristických podob a užívá se jen jeho základní podoba (např. Ijla).¹¹³

Můžeme tedy potvrdit tezi, že čeština umožňuje vytvořit od jednoho rodného jména opravdu nebývalou řadu hypokoristik, tj. domácích podob, romantických obměn, zkrácenin a zdrobnělin.¹¹⁴

¹¹¹ TRÁVNÍČEK, František. *Mluvnice spisovné češtiny*, s. 446.

¹¹² KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, s. 37.

¹¹³ PLESKALOVÁ, Jana. Hypokoristikum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 660–663.

¹¹⁴ PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*, s. 18.

II. Praktická část

5 TRHOVÉ SVINY

Město Trhové Sviny se nachází v okrese České Budějovice v Jihočeském kraji a leží na soutoku Farského a Svinenského potoka. Trhové Sviny aktuálně čítají kolem 5300 obyvatel a jsou spádovým městem pro okolní menší obce.¹¹⁵ Samotný název města úzce souvisí s konanými dobytčími trhy a důležitými obchodními styky v nejjihnější části jižních Čech.

Počátek Trhových Svinů se datuje přibližně do poloviny 13. století. Osada, na jejímž území stál kamenný hrad Svinice a také románský kostel, se dostala pod vládu Ojře z Lomnice, šlechtice z rodu Vítkovců, který se jako první označoval za „pána ze Svin“. Později městečko patřilo Rožmberkům až do jejich vymření roku 1611. Právě díky pánům z Rožmberka výrazně prosperovalo, k jeho rozvoji přispěli zejména získáním privilegií na jarmarky, na rybníky a na vaření piva.¹¹⁶

Z jazykového hlediska patří mluva na Trhovosvinensku do české nářeční skupiny vyskytující se zhruba na území historické země Čechy. V rámci jejího dělení spadá do jihozápadočeské nářeční podskupiny. Jedním z hlavních charakteristických znaků jihozápadočeské podskupiny je uchování nediftongizovaného *i* po ostrých sykavkách (*vožík*), nadměrná délka vokálu (*plouh*), lexikalizace přípony *-ojc* u rodinného jména (*Novákojc*), udržování tvaru přídavného jména zakončeného na *-ic* (*pekařovic*), nesklonný tvar přivlastňovacího přídavného jména (*tatínkovo kabát*) nebo užití střídnice *k* za *g* ve slovech cizího původu (*švagr*).¹¹⁷ Jihozápadočeská nářeční podskupina územně zaujímá velmi rozsáhlý region, proto je rozdělena na oblast Chodsko (západní Čechy) a oblast Doudlebsko (jižní Čechy). Jelikož se na Doudlebsku (tj. v okolí Trhových Svinů) vyskytuje větší skupina zvláštních jazykových jevů, které jsou regionálně příznakové, hovoříme o doudlebském úseku jako o vyhraněné nářeční jednotce v jihozápadočeské podskupině.¹¹⁸ Ke konkrétním jazykovým zvláštnostem, které byly na Trhovosvinensku

¹¹⁵ Český statistický úřad. *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2021* [online]. 2021 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>

¹¹⁶ HORKÝ, Václav. *Trhové Sviny 500 let městem*. V Trhových Svinech: V. Horký, 1938, s. 5–6.

¹¹⁷ BACHMANNOVÁ, Jarmila. Česká nářeční skupina. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 205–208.

¹¹⁸ BĚLIČ, Jaromír. *Přehled nářečí českého jazyka*. Dotisk. Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 15.

zaznamenány, patří např. obecně užívané zdrobňovací přípony *-al* a *-alka* (malá miska je *misalka*), zdrobňují se tak i rodná jména (*Honzal*, *Vencal*).¹¹⁹ Dále absence protetického *v-* (*ona otevřela okno*), rozložená výslovnost měkké retnice ve slabice *bi*, *pi*, *mi*, *vi* (*babjička*), asimilace znělosti ve skupině *kv*, *tv* (*kfočna*, *tfaroh*), 1. osoba singuláru slovesa *být* je ve formě *som* (*ráno som fstal*) nebo užívání příčinné spojky *jent'*.¹²⁰ Také dlouholetý styk s Němci a Rakušany měl na řeč místních obyvatelů vliv, německé výrazy byly převzaty hlavně v řemeslnickém názvosloví (látka je *lutová*, tj. prodřená).¹²¹

Jazykové zvláštnosti se pochopitelně v průběhu staletí stírají a mizí, dochází k přejímání spisovného jazyka ze středních Čech, velký vliv má také škola, sdělovací prostředky a pohyb obyvatelstva.¹²² Ačkoli lokální jazyková identita není tak silná jako dříve, mladá generace často neumí aktivně používat nářečí typické pro svůj region, v jižních Čechách se stále setkáme s výrazy, kterým místní obyvatelé rozumí napříč generacemi (např. *šorna*, *pikador*, *cmunda*).

¹¹⁹ JOHN, Josef. *Mé, tvé, naše Trhové Sviny: několik kapitol z dějin města*. České Budějovice: Růže, 1974, s. 89.

¹²⁰ BACHMANNOVÁ, Jarmila. Česká nářeční skupina. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 205–208.

¹²¹ JOHN, Josef. *Mé, tvé, naše Trhové Sviny: několik kapitol z dějin města*, s. 90.

¹²² Tamtéž, s. 89.

6 ZÍSKANÝ MATERIÁL

Cílem praktické části diplomové práce je snaha zachytit a postihnout rodná jména a jejich hypokoristickou matérii ve vybrané lokalitě – ukázat nynější hypokoristickou situaci žáků v Trhových Svinech. Následně získaný antroponymický materiál analyzovat jak z hlediska etymologického (určit původ a význam rodných jmen), tak i slovotvorného (zaznamenat tendence ve způsobu tvoření hypokoristik).

Provedli jsme kvantitativní výzkumné šetření vedené pomocí dotazníkové metody, a to z důvodu její efektivity a rychlosti. Jako podklad pro vyhotovení dotazníku posloužil vzorový dotazník pro sběr hypokoristik, který vytvořil Svatopluk Pastyřík a je uveden v jeho monografii *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*.¹²³ Dotazník byl zčásti upraven a doplněn – vyřazeny byly úvodní identifikační otázky, které jsou aktuálně v rozporu s GDPR, a otázka *Jak tě oslovují ostatní příbuzní?* byla nahrazena otázkou *Jak tě oslovují spolužáci?*, abychom získali povědomí o pojmenovávání a oslovování jedinců v další společenské komunitě. Navíc byly přidány dvě otázky postihující socioonomastickou rovinu.

Dotazník tedy obsahoval s ohledem na GDPR, tj. Obecné nařízení o ochraně osobních údajů, pouze 3 faktografické otázky – pohlaví, věk a rodné (křestní) jméno. Dále 2 otázky týkající se společenského aspektu daného rodného jména, tedy spokojenosti se jménem a motivací při jeho výběru. V centrální části dotazníku, z níž byla získána materiálová báze pro výzkum hypokoristických obměn rodných jmen, byly otázky týkající se oslovování respondentů jak v rodinném prostředí, tak ve školním a kamarádském kolektivu v různě emočně zabarvených komunikačních situacích.

Žáci odpovídali na následující otázky:

Pohlaví:

Věk:

Rodné (křestní) jméno:

1. Jsi spokojený/á se svým rodným jménem? Líbí se ti?
2. Proč jsi dostal/a zrovna toto jméno?
3. Jak tě oslovuje matka (normálně, nejběžněji)?
4. Jak tě oslovuje matka, pokud tě chce pochválit?

¹²³ PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*, s. 136.

5. Jak tě oslovuje matka, pokud se na tebe zlobí?
6. Jak tě oslovuje otec (normálně, nejběžněji)?
7. Jak tě oslovuje otec, pokud tě chce pochválit?
8. Jak tě oslovuje otec, pokud se na tebe zlobí?
9. Jak tě oslovují sourozenci (normálně, nejběžněji)?
10. Jak tě oslovují sourozenci, pokud tě chtějí pochválit?
11. Jak tě oslovují sourozenci, pokud se na tebe zlobí?
12. Jak tě oslovují spolužáci (normálně, nejběžněji)?
13. Jak tě oslovují spolužáci, pokud tě chtějí pochválit?
14. Jak tě oslovují spolužáci, pokud se na tebe zlobí?
15. Jak tě oslovují kamarádi (normálně, nejběžněji)?
16. Jak tě oslovují kamarádi, pokud tě chtějí pochválit?
17. Jak tě oslovují kamarádi, pokud se na tebe zlobí?

Dotazníky jsme zadávali osobně, abychom v co největší míře eliminovali chyby a zajistili jsme jejich větší návratnost. Distribuovány byly vždy na začátku vyučovací hodiny – po představení cíle výzkumu byly tištěné formuláře rozdány a následně vždy se stručným vysvětlujícím komentářem postupně hromadně vyplňovány. Respondentům byl poskytnut pro jejich vyplnění v rámci vyučovací hodiny dostatečný časový prostor, přibližně 25 minut. Se žáky, kteří zrovna nebyli přítomni, jsme se na vyplnění dotazníku pokaždé domluvili individuálně.

Výzkum probíhal během října a listopadu 2021 a byl prováděn mezi žáky a studenty všeobecného osmiletého gymnázia v Trhových Svinech. Gymnázium Trhové Sviny bylo vybráno proto, že doposud zde nebylo provedeno žádné onomastické šetření a také pro vstřícný přístup pedagogů, což je klíčový předpoklad pro hladký průběh získávání materiálu.

Věkové rozpětí respondentů bylo od 11 do 19 let. Výzkumného šetření se účastnili jak žáci nižšího stupně gymnázia, tak i studenti vyššího stupně.

Celkem byla získána data od 209 dotazovaných, tj. od všech žáků a studentů vybraného gymnázia. Z toho 88 respondentů byli muži a 121 respondentů byly ženy. Zaznamenali jsme 96 různých rodných jmen, z toho 42 mužských a 54 ženských. Celkový počet hypokoristik byl 516, přičemž 213 mužských a 303 ženských.

Při vyhodnocování výsledků jsme se pouze ve třech případech setkali s přezdívkami a vulgarismy, pokaždé u oslovení kamarádem. Tyto specifické výrazy nebyly předmětem našeho zkoumání, proto nejsou ani uvedeny, ani se jimi blíže nezabýváme.

6.1 Rodná jména

Díky dotazníkům od 209 respondentů, z nichž bylo 88 chlapců a 121 dívek, jsme získali 96 různých rodných (křestních) jmen. Menší počet získaných rodných jmen než počet respondentů je dán jejich častou shodou. Zaznamenáno bylo celkem 42 jmen mužských a 54 jmen ženských.

6.1.1 Seznam získaných mužských antroponym

V následující tabulce jsou zachycena získaná rodná mužská jména seřazená sestupně podle frekvence jejich výskytu, v případě shody abecedně.

Tabulka 1: Mužská antroponyma

Rodné jméno	Počet	Rodné jméno	Počet
Jakub	7	Šimon	2
Jan	6	Petr	2
Adam	5	Albert	1
František	5	Antonín	1
Josef	5	Benedikt	1
Ondřej	5	Hynek	1
Daniel	3	Jan Kai	1
Jiří	3	Jindřich	1
Marek	3	Jonáš	1
Matěj	3	Karel	1
Tadeáš	3	Oskar	1
Tomáš	3	Radek	1
David	2	René	1
Dominik	2	Slavoj	1

Filip	2	Štěpán	1
Hubert	2	Tobias Sebastian	1
Jaroslav	2	Vilém	1
Lukáš	2	Vít	1
Martin	2	Vladimír	1
Matyáš	2	Vojtěch	1
Michal	2	Zdeněk	1

Mezi mužskými jmény se na první pozici umístilo rodné jméno *Jakub* (7). Na druhé pozici jméno *Jan* (6) a za ním následovala jména *Adam* (5), *František* (5), *Josef* (5) a *Ondřej* (5). Vyskytlo se obourodé rodné jméno *René*. Dva žáci mají zdvojené rodné jméno, přičemž *Tobias Sebastian* je v běžné komunikaci osločován prvním jménem, ale *Jan Kai* jménem druhým.

Podle statistických údajů patří v České republice rodná jména *Jakub* a *Jan* k nejčastějším a nejoblíbenějším chlapeckým jménům už od roku 2003, jen se mění jejich pořadí (střídají se na prvním a druhém místě).¹²⁴

6.1.2 Seznam získaných ženských antroponym

V následující tabulce jsou zachycena získaná rodná ženská jména seřazená sestupně podle frekvence jejich výskytu, v případě shody abecedně.

Tabulka 2: Ženská antroponyma

Rodné jméno	Počet	Rodné jméno	Počet
Barbora	7	Abigail	1
Marie	7	Adéla	1
Eliška	6	Agáta	1
Kateřina	5	Alena	1
Tereza	5	Anna Marie	1
Natálie	4	Anna Tereza	1

¹²⁴ Český statistický úřad. *Nejčastější jména novorozenců v České republice a v Jihočeském kraji v lednu 2019* [online]. 2019 [cit. 2021-11-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/x/nejcastejsi-jmena-novorozenych-deti-v-ceske-republice-a-v-jihoceskem-kraji-v-lednu-2019>

Nikola	4	Beáta	1
Zuzana	4	Daniela	1
Alžběta	3	Danuše	1
Amálie	3	Elena	1
Aneta	3	Emma	1
Ema	3	Emilie	1
Jana	3	Ester	1
Julie	3	Jolana	1
Klára	3	Justýna	1
Lucie	3	Klára Kateřina	1
Markéta	3	Kristýna	1
Nela	3	Laura	1
Anna	2	Libuše	1
Antonie	2	Ludmila	1
Bára	2	Magdaléna	1
Eva	2	Nikol	1
Karolína	2	Nina	1
Michaela	2	Radka	1
Simona	2	Rozálie	1
Veronika	2	Sára	1
Viktorie	2	Zora	1

Z tabulky vyplývá, že nejčastějšími ženskými jmény, ačkoli nepřevažovala nijak výrazně, byla jména *Barbora* (7) a *Marie* (7). Následovalo jméno *Eliška* (6), poté *Kateřina* (5) a *Tereza* (5). Tři žákyně mají zdvojené rodné jméno, a to *Anna Marie*, *Anna Tereza* a *Klára Kateřina*, přičemž všechny dívky jsou v běžné komunikaci osločovány prvním jménem.

Podle statistických údajů se v České republice od roku 2003 mezi pěti nejoblíbenějšími dívčími rodnými jmény drží právě *Eliška* a *Tereza*, lze je tedy označit

za jména dlouhodobě oblíbená. Preference ostatních jmen se v průběhu let, co se týče oblíbenosti, výrazně liší; repertoár ženských jmen je proměnlivější.¹²⁵

6.1.3 Etymologická analýza rodných jmen

Předkládáme přehledné rozčlenění získaných mužských a ženských antroponym podle jejich původu, zároveň vždy uvádíme i význam daného rodného jména. Při určování původu i významu rodných jmen vycházíme a čerpáme z publikace *Jak se bude vaše dítě jmenovat?* M. Knappové.

Aby bylo dodrženo jednotné členění (viz kapitola 3.3 *Původ rodných jmen*), i zde rozlišujeme rodná jména slovanského původu a neslovanského, tj. původu hebrejského, řeckého, latinského, germánského, románského a jiného.

V závěru kapitoly shrnujeme získané výsledky týkající se původu mužských i ženských rodných jmen žáků v Trhových Svinech. Také uvádíme procentuální zastoupení jednotlivých původů a následně naše výsledky srovnáváme s údaji zjištěnými M. Knappovou.

Rodná jména slovanského původu

Mužská antroponyma: Jaroslav, Radek, Slavoj, Vladimír, Vojtěch, Zdeněk.

- Jaroslav – původně „slavný silou, bujností“, dnes se vykládá jako „slavící jaro“¹²⁶
- Radek – „radující se“, původem osamostatnělá domácká podoba jmen začínajících na Rad- (Radoslav, Radomír aj.)¹²⁷
- Slavoj – „slavný“¹²⁸
- Vladimír – „vládce míru, vládní světu“, popř. také „velký vládce“¹²⁹
- Vojtěch – „útěcha, posila vojska (těšitel voje)“¹³⁰

¹²⁵ Český statistický úřad. *Nejčastější jména novorozenců v České republice a v Jihočeském kraji v lednu 2019* [online]. 2019 [cit. 2021-11-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xc/nejcastejsi-jmena-novorozenych-deti-v-ceske-republice-a-v-jihoceskem-kraji-v-lednu-2019>

¹²⁶ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 217.

¹²⁷ Tamtéž, s. 284.

¹²⁸ Tamtéž, s. 308.

¹²⁹ Tamtéž, s. 338.

¹³⁰ Tamtéž, s. 340.

- Zdeněk – „zde slavný, vytvořil (udělal slávu)“, původem domácká podoba českého jména Zdeslav¹³¹

Ženská antroponyma: Libuše, Ludmila, Radka, Zora.

- Libuše – „milovaná, líbezná, milá“¹³²
- Ludmila – „lidu milá“¹³³
- Radka – „radostná, radující se“, původem osamostatnělá domácká podoba jmen začínajících na Rad- (Radmila, Radoslava aj.)¹³⁴
- Zora – znamená „ranní hvězda, jitřenka“¹³⁵

Rodná jména hebrejského původu

Mužská antroponyma: Adam, Daniel, David, Jakub, Jan, Jonáš, Josef, Matěj, Matyáš, Michal, Šimon, Tadeáš, Tobias Sebastian, Tomáš.

- Adam – biblické jméno, znamená „člověk, pozemšťan, z červené hlíny“, souvisí s hebr. hádám, tj. „prst, země“¹³⁶
- Daniel – biblické jméno, znamená „bůh je můj soudce“¹³⁷
- David – biblické jméno, nejasný význam, ale nejčastěji spojováno s hebr. dód a vykládá se jako „miláček“¹³⁸
- Jakub – „ten, kdo se drží za patu“, přeneseně „druhorozený“¹³⁹
- Jan – „bůh je milostivý“, popř. „bohem daný, milostivý dar boží“¹⁴⁰
- Jonáš – biblické jméno, znamená „holub“¹⁴¹
- Josef – biblické jméno, vykládá se jako „on (bůh) přidá, rozhojní“, popř. „přidávající, ať přidá“¹⁴²
- Matěj – „dar boží“¹⁴³

¹³¹ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 346.

¹³² Tamtéž, s. 475.

¹³³ Tamtéž, s. 475.

¹³⁴ Tamtéž, s. 526.

¹³⁵ Tamtéž, s. 584.

¹³⁶ Tamtéž, s. 126.

¹³⁷ Tamtéž, s. 165.

¹³⁸ Tamtéž, s. 167.

¹³⁹ Tamtéž, s. 215.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 215.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 222.

¹⁴² Tamtéž, s. 223.

¹⁴³ Tamtéž, s. 253.

- Matyáš – varianta jména Matěj, znamená „dar boží“¹⁴⁴
- Michal – biblické jméno, znamená „kdo (je) jako bůh, podobný bohu?“¹⁴⁵
- Šimon – „slyšící, naslouchající“¹⁴⁶
- Tadeáš – nejasný význam, ale nejčastěji se vykládá jako „chytrý, rozumný“, nebo „smělý, odvážný“, popř. „chvála (boha)“¹⁴⁷
- Tobias (Sebastian) – cizojazyčná podoba jména Tobiaš, znamená „bůh je dobrotivý“, popř. „mým dobrem (statkem) je bůh“¹⁴⁸
- Tomáš¹⁴⁹ – biblické jméno aramejského původu, znamená „dvojče, blíženec“¹⁵⁰

Ženská antroponyma: Abigail, Alžběta, Aneta, Anna, Daniela, Danuše, Eliška, Ester, Eva, Jana, Magdaléna, Michaela, Sára, Simona, Zuzana.

- Abigail – biblické jméno, vykládá se jako „pramen radosti, otcova radost“¹⁵¹
- Alžběta – „bůh je má přísaha“, popř. také „bohu zasvěcená“¹⁵²
- Aneta – „milostná, milostiplná“, původem francouzská zdrobnělina hebrejského jména Anna (franc. Anne), která se osamostatnila¹⁵³
- Anna – „milostná, milostiplná“, popř. přeneseně „líbezná, milá“¹⁵⁴
- Daniela – „bůh je můj soudce“, ženská podoba k Daniel¹⁵⁵
- Danuše – varianta jména Dana, znamená „soudkyně“¹⁵⁶
- Eliška – „bůh je má přísaha“, česká varianta původem hebrej. jména Alžběta¹⁵⁷
- Ester – „hvězda“, jméno přejaté z perštiny¹⁵⁸
- Eva – „živá“, přeneseně „životadárná, matka života“¹⁵⁹

¹⁴⁴ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 253.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 256.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 316.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 317.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 324.

¹⁴⁹ Rodné jméno *Tomáš* je původu aramejského. Zařazujeme ho do jmen hebrejského původu, protože aramejščina a hebrejščina jsou biblické jazyky, oba semitské.

¹⁵⁰ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 325.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 351.

¹⁵² Tamtéž, s. 360.

¹⁵³ Tamtéž, s. 365.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 367.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 394.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 394.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 408.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 413.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 415.

- Jana – „bohem daný, milostivý dar boží“¹⁶⁰
- Magdaléna – „magdalská, (Marie) pocházející z Magdaly“ (původní aramejské magdala znamená „věž“)¹⁶¹
- Michaela – „jako bůh, podobný bohu“¹⁶²
- Sára – biblické jméno, znamená „kněžna, vznešená“¹⁶³
- Simona – ženská podoba k Sim(e)on, tj. „slyšící, naslouchající“, jméno přejaté z francouzštiny¹⁶⁴
- Zuzana – „lilie“¹⁶⁵

Rodná jména řeckého původu

Mužská antroponyma: Filip, Jiří, Ondřej, Petr, Tobias Sebastian, Štěpán.

- Filip – „milovník koní“¹⁶⁶
- Jiří – „zemědělec, rolník“¹⁶⁷
- Ondřej – „mužný, statný, odvážný“¹⁶⁸
- Petr – „skála“, popř. „skalák, skálopevný“¹⁶⁹
- (Tobias) Sebastian – „sebastský, obyvatel města Sebasty“ a původní význam místního jména je „vznešený, ctihodný“¹⁷⁰
- Štěpán – „věnec“, přeneseně „ověnčený, věncem korunovaný, vítěz“¹⁷¹

Ženská antroponyma: Agáta, Bára, Barbora, Kateřina, Kristýna, Nikol, Nikola, Tereza, Veronika.

- Agáta – „dobrá, laskavá“¹⁷²
- Bára – osamostatnělá zkrácenina jména Barbora, znamená „(žena) cizinka, barbarka“¹⁷³

¹⁶⁰ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 446.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 484.

¹⁶² Tamtéž, s. 498.

¹⁶³ Tamtéž, s. 541.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 547.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 584.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 188.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 221.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 274.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 280.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 303.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 316.

¹⁷² Tamtéž, s. 354.

¹⁷³ Tamtéž, s. 375.

- Barbora – „(žena) cizinka, barbarka“¹⁷⁴
- Kateřina – „čistá, cudná, mravná“¹⁷⁵
- Kristýna – „křesťanka“, ženská podoba ke Kristián¹⁷⁶
- Nikol – „vítězka nad lidem, vítězství lidu“, jméno přejaté z francouzštiny¹⁷⁷
- Nikola – „vítězka nad lidem, vítězství lidu“, jméno přejaté z francouzštiny¹⁷⁸
- Tereza – nejasný význam, nejčastěji se spojuje s názvy ostrovů Thera nebo Therasia a vykládá se jako „pocházející z ostrova Thery nebo Theresie“, někdy také vykládáno z řec. terésis, tj. „záštita, ochrana“, popř. z theros, tj. „léto, horko, vedro“¹⁷⁹
- Veronika – „nositelka (přinášející) vítězství“¹⁸⁰

Rodná jména latinského původu

Mužská antroponyma: Antonín, Benedikt, Dominik, Lukáš, Marek, Martin, René, Vít.

- Antonín – původní význam slova je „přední, čelný, vynikající“ a pochází z lat. Antonius, což bylo jméno římského šlechtického rodu¹⁸¹
- Benedikt – „požehnaný, blahoslavený“¹⁸²
- Dominik – „pánův“, lat. dies dominica = „den Páně“¹⁸³
- Lukáš – „Lukánec, pocházející z Lukánie“¹⁸⁴
- Marek – „bojovník, válečnický“, popř. také „zasvěcený bohu Martovi“, z lat. Marcus (patrně od Mars, což bylo jméno mytického boha války)¹⁸⁵
- Martin – „Martův, martovský, zasvěcený bohu Martovi“, z lat. Martinus (což je přídatné jméno k Mars, tj. římský bůh války)¹⁸⁶
- René – „znovuzrozený, obrozený“, fran. podoba původem lat. jména Renát¹⁸⁷

¹⁷⁴ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 375.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 458.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 466.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 511.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 511.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 560.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 571.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 137.

¹⁸² Tamtéž, s. 146.

¹⁸³ Tamtéž, s. 172.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 247.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 251.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 253.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 292.

- Vít – nejasný význam, nejčastěji se vykládá jako „živoucí, veselý“, popř. „dobře vášně znající“¹⁸⁸

Ženská antroponyma: Antonie, Beáta, Emilie, Julie, Justýna, Klára, Laura, Lucie, Natálie, Rozálie, Viktorie.

- Antonie – původní význam „čelní, přední, vynikající“, ženská podoba k Antonín (jméno římského šlechtického rodu)¹⁸⁹
- Beáta – „blažená, šťastná“¹⁹⁰
- Emilie – „horlivá, pracovitá“¹⁹¹
- Julie – původní význam je nejasný, vykládá se jako „vlasatá, zářící, mladá“, popř. „božská“, ženská podoba k Julius (rodové jméno římské šlechty)¹⁹²
- Justýna – „spravedlivá“¹⁹³
- Klára – „jasná, světlá, slavná“¹⁹⁴
- Laura – „vavříin, vavřínové dřevo“, přeneseně „vítězství, triumf“¹⁹⁵
- Lucie – „světlá, zářící“, ženská podoba k Lucius, Lucián¹⁹⁶
- Natálie – „rodný den, narozeniny“, také „(narozena) v den Kristova narození, dítě Vánoc“¹⁹⁷
- Rozálie – „růže, růžová, vztahující se k růži“¹⁹⁸
- Viktorie – „vítězství“¹⁹⁹

Rodná jména románského původu

Mužská antroponyma: František.

- František – jméno italského původu, pochází od sv. Františka z Assisi, který byl svým otcem pro dobrou znalost francouzštiny v dětství nazýván *Francesko*,

¹⁸⁸ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 336.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 368.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 375.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 410.

¹⁹² Tamtéž, s. 454.

¹⁹³ Tamtéž, s. 455.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 462.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 469.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 480.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 507.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 535.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 572.

to znamená „Francouzek“, základem je germánské *frank*, tj. „svobodný muž, chlap“²⁰⁰

Rodná jména germánského původu

Mužská antroponyma: Albert, Hubert, Hynek, Jindřich, Karel, Oskar, Vilém.

- Albert – „vznešený, nádherný, skvělící se přednostmi, urozený“²⁰¹
- Hubert – „duchaplný, jasného ducha“²⁰²
- Hynek – „vládce domu“, počestěná verze němec. jména Heinrich (Jindřich)²⁰³
- Jindřich – „pán, vládce domu, otčiny“, jiná varianta je jméno Hynek²⁰⁴
- Karel – „(svobodný) muž, chlap“, vlivem latinizované podoby Carolus se jméno stalo v některých jazycích označením panovnické funkce (např. český „král“)²⁰⁵
- Oskar – „boží kopí, oštěp boží“²⁰⁶
- Vilém – „helmici (ochranou) je má vůle“²⁰⁷

Ženská antroponyma: Adéla, Amálie, Ema, Emma, Karolína.

- Adéla – „bytost ušlechtilá, vznešených způsobů“²⁰⁸
- Amálie – „pracovitá“²⁰⁹
- Ema – „veselá, všeobsáhlá“, popř. „pečovatelka“²¹⁰
- Emma – cizojazyčná podoba jména Ema, znamená „veselá, všeobsáhlá“, popř. „pečovatelka“²¹¹
- Karolína – jméno přejaté z latiny, varianta jména Karla, ženská podoba ke Karel (tj. „svobodný muž, chlap“)²¹²

²⁰⁰ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 190.

²⁰¹ Tamtéž, s. 130.

²⁰² Tamtéž, s. 205.

²⁰³ Tamtéž, s. 207.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 220.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 227.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 275.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 335.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 352.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 361.

²¹⁰ Tamtéž, s. 410.

²¹¹ Tamtéž, s. 410.

²¹² Tamtéž, s. 458.

Jména jiného původu, popř. původu nejasného

Mužská antroponyma: Jan Kai.

- (Jan) Kai – skandinávské jméno, kterému se ve spojení se starou norštinou přisuzuje význam „slepice, kuře“, popř. se považuje za frískou (z dětské řeči) zkráceninu jména Gerhard, nebo se spojuje s římským jménem Galius²¹³

Ženská antroponyma: Alena, Elena, Jolana, Marie, Markéta, Nela, Nina.

- Alena – jméno nejasného původu a významu, považuje se buď za zkráceninu původem latinského jména Magdaléna, tj. „pocházející z Magdaly“, nebo za odvozeninu řeckého jména Helena, tj. „světlo, pochodeň“²¹⁴
- Elena – stejně znějící podoba dvou jmen různého původu, a to především slovenské podoby a anglické varianty původem řeckého jména Helena, tj. „světlo“, nebo také osamostatnělý anglický domácí tvar jména Eleonora²¹⁵
- Jolana – jméno nejasného původu a významu, nejčastěji se vykládá jako slovenská varianta původem řeckého jména Helena, tj. „světlo“, nebo jako jméno vzniklé z maď. jó leány, tedy „dobrá, správná dívka“²¹⁶
- Marie – biblické jméno nejasného významu, základní hebrejské podobě Miriam je přisuzován egyptský původ a vykládá se jako „milovaná bohem“, jindy jako „moře hořkosti“²¹⁷
- Markéta – jméno orientálního (patrně íránského) původu a znamená „perla“²¹⁸
- Nela – původem cizí i naše domácí podoba latinského jména Kornélie, popř. jména Petronela, která se osamostatnila, a znamená „pevná, vytrvalá“²¹⁹
- Nina – stejně znějící podoba jmen různého původu; je to jednak ruské jméno patrně řeckého původu, jednak osamostatnělá zkrácenina jmen zakončených na -nina; někdy je také spojováno se špan. niños, tedy „dítě, panenka“²²⁰

²¹³ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*, s. 225.

²¹⁴ Tamtéž, s. 356.

²¹⁵ Tamtéž, s. 406.

²¹⁶ Tamtéž, s. 452.

²¹⁷ Tamtéž, s. 489.

²¹⁸ Tamtéž, s. 491.

²¹⁹ Tamtéž, s. 509.

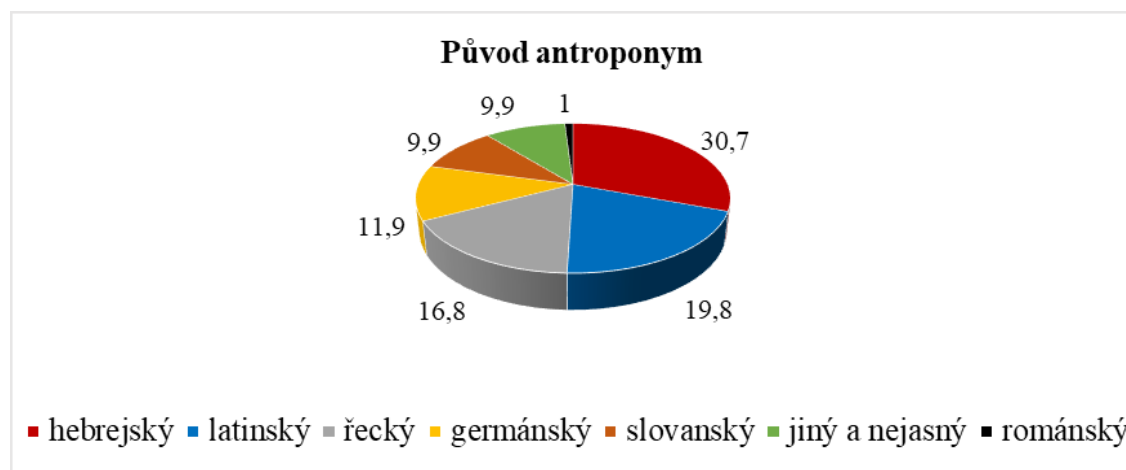
²²⁰ Tamtéž, s. 512.

6.1.3.1 Shrnutí

Z analýzy antroponymického materiálu vyplývá, že mužská rodná jména žáků v Trhových Svinech jsou nejčastěji hebrejského původu (15 výskytů). Následují jména původu latinského (8), germánského (7), slovanského (6), řeckého (6), románského (1) a jiného (1). U žáků, kteří měli dvě rodná jména, jsme původ určovali u každého zvlášť, tzn. *Tobias Sebastian* (původ hebrejský + řecký) a *Jan Kai* (původ hebrejský + jiný). Původy těchto jmen jsou v grafu započítány jednotlivě, samostatně.

Ženská rodná jména žákyň v Trhových Svinech jsou také nejčastěji hebrejského původu (17 výskytů). Následují jména původu latinského (12), řeckého (11), jiného a nejasného (8), germánského (5) a slovanského (4). U žákyň, které měly dvě rodná jména, jsme původ jmen samostatně určovat nemuseli, protože se daná jména už vyskytla. Stejně jako u mužských antroponym jsou původy těchto jmen započítány jednotlivě, tzn. *Anna Marie* (původ hebrejský + jiný), *Anna Tereza* (původ hebrejský + řecký) a *Klára Kateřina* (původ latinský + řecký).

Graf 1: Zastoupení všech získaných antroponym podle původu (v %)

Souhrnným zpracováním antroponym (mužských i ženských jmen) jsme zjistili poměry zastoupení jednotlivých původů rodných jmen žáků v Trhových Svinech. Celkem bylo 10 % rodných jmen slovanského původu, zbylých 90 % jmen neslovanského původu (tj. 31 % hebrejského, 20 % latinského, 17 % řeckého, 12 % germánského, 10 % jiného a nejasného, 1 % románského).

Získané hodnoty jsme srovnali s M. Knappovou, která ve své publikaci z roku 1989 tvrdí, že v české společnosti 30–35 % repertoáru rodných jmen tvoří jména

slovanského původu a 65–70 % jsou jména neslovanská.²²¹ Došli jsme k závěru, že naše výsledky jsou v rozporu s údaji, které uvádí M. Knappová. Tento nesoulad lze pochopitelně přisuzovat jak neaktuálnosti údajů uváděných autorkou, jelikož jsou staré přes 30 let, tak i našemu omezenému vzorku získaných antroponym. Protože nejsou k dispozici novější a aktualizované statistické údaje, nedokážeme tedy zaručeně říct, do jaké míry naše výsledky reflektují reálný stav v současné populaci.

6.1.4 Spokojenost s rodným jménem

Žáci v dotazníku odpovídali na socioonomastickou otázku *Jsi spokojený/á se svým jménem? Líbí se ti?*

Celkem 81 chlapců odpovědělo *ano*, jsou spokojeni se svým rodným jménem a líbí se jim. Další 3 chlapci odpověděli *docela ano*. Objevila se také 1 odpověď *ano, ale* – Adam tvrdí, že se s ním nedá nic moc vytvořit (pravděpodobně myslí nedostatek hypokoristických obměn). Celkem 3 chlapci odpověděli *ne*, nejsou spokojeni se svým jménem a nelíbí se jim.

Celkem 87 dívek odpovědělo *ano*, jsou spokojené se svým rodným jménem a líbí se jim. Dalších 10 dívek odpovědělo *docela ano*. Objevily se také 3 odpovědi *ano, ale* – Marie by se raději jmenovala Ariana, Ema by se raději jmenovala Emilia a Michaela uvedla, že jí někdy vadí, jak jméno zní. Další 4 respondentky odpověděly jinak, a to *ujde* (Natálie), *mohlo být i lepší* (Jolana), *není špatné* (Libuše) a *nevadí mi* (Laura). Celkem 17 dívek odpovědělo *ne*, nejsou spokojené se svým jménem a nelíbí se jim.

6.1.4.1 Celkové shrnutí

Ze získaného materiálu dojdeme k závěru, že z 209 respondentů je drtivá většina se svým rodným jménem spokojena, tj. 189 respondentů (započítány jsou i odpovědi *docela ano*; *ano, ale*; *jiné*). Pouze 20 respondentů není se svým jménem spokojeno, nelíbí se jim.

Z toho vyplývá zjištění, že v Trhových Svinech je 90 % žáků se svým rodným jménem spokojeno a pouze 10 % žáků nespokojeno, nelíbí se jim.

²²¹ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, s. 21–25.

6.1.5 Motivace při výběru rodného jména

Žáci v dotazníku odpovídali na socioonomastickou otázku *Proč jsi dostal/a zrovna toto jméno?*

U chlapců v předložené otázce na ovlivňující aspekt při volbě rodného jména dominovaly dvě odpovědi. Jako nejčastější motiv chlapci uváděli rodinnou tradici a zvyklost (26 výskytů), kdy žáci mají jméno zpravidla po otci, občas po dědovi či pradědovi. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že se rodné jméno rodičům jednoduše líbilo (22); někteří respondenti uvedli, že se dané jméno líbilo staršímu sourozenci nebo babičce, a proto bylo na jejich přání zvoleno. Pouze dva žáci navíc uvedli, že rodiče vybrali jméno pro jeho líbivý význam (David, Vít), a tím danou odpověď blíže specifikovali. Nezanedbatelná část respondentů otázku vůbec nevyplnila (12), nebo napsala, že neví (13), proč je rodiče pojmenovali zrovna daným jménem. Někteří rodiče volili jméno s ohledem na jeho jazykový charakter (5), což většinou bývá i praktické (Oskar – zvučnost a dobrá výslovnost společně s příjmením, Martin – všichni členové rodiny mají stejné iniciály rodného jména, Šimon – stejné počáteční písmeno rodného jména i příjmení, Petr – kombinace krátkého jména a dlouhého příjmení, František – kombinace dlouhého jména a krátkého příjmení). Projevil se i náboženský vliv (3), díky němuž byli chlapci pojmenováni po světcích (Jiří, Benedikt, Josef). Také citové zaujetí (3) rodičů výběr mužských jmen ovlivnilo (Marek – tátův blízký kamarád, Josef – laskavý strýc, Adam – máma chtěla sdílet své jmeniny). Pouze v jednom případě se objevilo pojmenování podle známé osobnosti (Slavoj – cyklista), z literatury (Kai – jméno v oblíbených básních rodičů), jméno mezinárodně použitelné (Dominik – otec je cizinec) a nevšední (Tobias Sebastian).

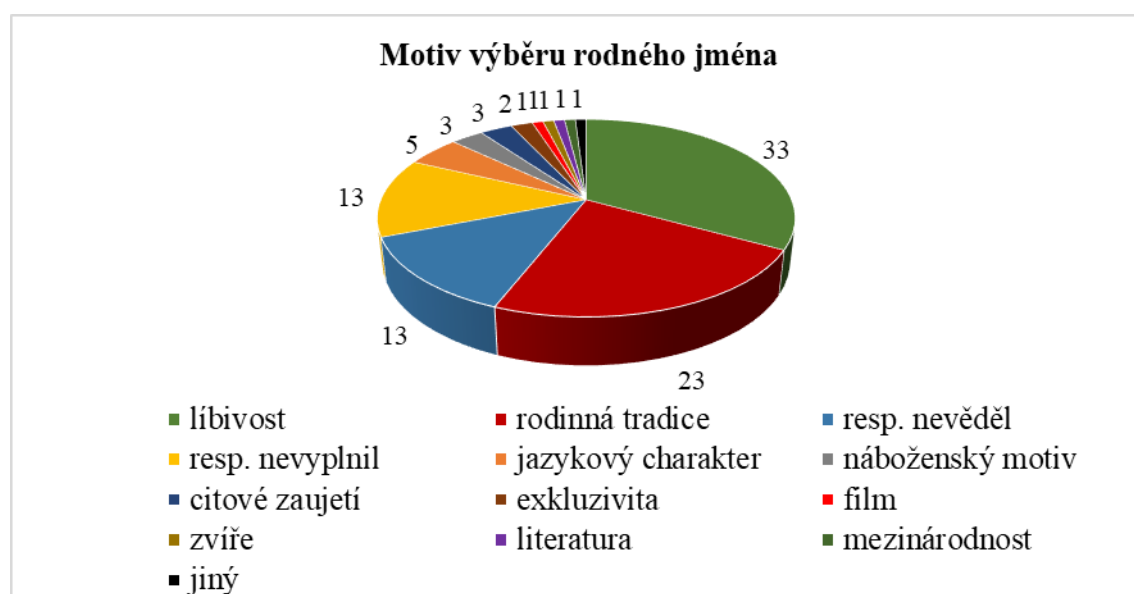
U dívek byla nejčastějším motivem jednoduše líbivost rodného jména (48 výskytů); některé respondenty uvedly, že se dané jméno líbilo staršímu sourozenci nebo prababičce, a proto bylo na jejich přání zvoleno. Tři žákyně navíc uvedly, že rodiče vybraly jméno pro jeho líbivý význam (Beáta, Ester, Markéta), tím odpovědi nabyly určitosti. Jako druhý nejčastější motiv dívky uváděly rodinnou tradici a zvyklost (22), přičemž mají žákyně jméno zpravidla po matce, občas po babičce či prababičce. V této kategorii je zahrnut i případ dívky, která je pojmenována po otci (Radka – táta má jméno Radek), což dokládá snahu o zachování pojmenovovací rodové linie. U dívek ale není motiv zachování rodové tradice přenosem jména na potomka zastoupen tak výrazně jako

u chlapců. Nezanedbatelná část respondentek otázku vůbec nevyplnila (16), nebo napsala, že neví (13), proč je rodiče pojmenovali zrovna daným jménem. Někteří rodiče volili jméno s ohledem na jazykový charakter (5), což můžeme považovat v některých případech za zodpovědné (Bára – kombinace krátkého jména a dlouhého příjmení, Kateřina – stejné počáteční písmeno rodného jména a příjmení, Marie – všichni členové rodiny mají stejné iniciály rodného jména, Sára – kombinace krátkého jména a dlouhého příjmení, Tereza – stejné iniciály s bratrem). Projevil se i náboženský vliv (3), díky němuž byly dívky pojmenovány po světicích (Anna, Barbora, Kateřina). Také citové zaujetí (3) rodičů výběr ženských jmen ovlivnilo (Jana – mámina kamarádka z dětství, Jolana – starší sestra slaví jmeniny předchozí den, Natálie – dostatečný rozestup mezi narozeninami a svátkem). Další faktor při výběru jména byla jeho exkluzivnost (3), tedy aby bylo nevšední a méně časté v době narození dítěte (Abigail, Agáta, Nela). Dvě respondentky byly pojmenovány podle postavy z filmu (Barbora – český film Divá Bára, Klára – švédský film Klára) a dvě po zvířeti (Barbora – tátův pes v dětství byl Baryna, Tereza – pes patřící rodičům). Pouze v jednom případě se objevil výběr jména z literatury (Julie – divadelní hra Romeo a Julie), podle názvu písně (Zuzana – zpívá Waldemar Matuška), po fotbalovém týmu (Viktorie – tým z máminy rodné části Prahy) a pro jeho snadné užití v cizině (Nikola – část rodiny žije v zahraničí).

6.1.5.1 Celkové shrnutí

Ze získaného materiálu dojdeme k závěru, že u žáků a žákyň v Trhových Svinech nejčastěji rodiče vybírali jméno pro jeho prostou líbivost (70 výskytů). Zároveň docházelo k pojmenovávání potomků podle rodinných zvyklostí (48); ve větší míře u chlapců, kteří jméno zdědili zpravidla po otci. Velká část respondentů nevěděla (26), proč jméno získala, nebo otázku vůbec nevyplnila (28) – nedokážeme určit, v jaké míře bylo nevyplnění dané otázky myšleno jako neznalost motivace, nebo spíše neochota ji vyplnit. V několika případech se objevila motivace jazyková (10), zejména v kombinaci s příjmením. Zaznamenali jsme také náboženský motiv (6), různá citová zaujetí (6) rodičů ke jménu, touhu po originalitě (4), vidinu praktického užívání v zahraničí (2), inspiraci z literatury (2), z filmu (2) i vliv domácích mazlíčků (2). Ojedinele se pak vyskytlo pojmenování po známé osobnosti, fotbalovém týmu a na základě názvu písně.

Graf 2: Motiv výběru rodného jména (v %)

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že při výběru rodných jmen žáků v Trhových Svinech při pojmenovávání chlapců i dívek měla vliv ve 33 % líbivost daného jména, ve 23 % rodinná tradice a zvyklost, ve 13 % nebyla motivace vyplněna a ve 12 % nebyla známa, v 5 % jazykový charakter jména, ve 3 % náboženský motiv, ve 3 % citové zaujetí ke jménu, ve 2 % exkluzivita a neobvyklost, v 1 % literatura, v 1 % zvíře, v 1 % film, v 1 % mezinárodní využití a v 1 % jiný vliv (příčemž do této kategorie je zařazen motiv oblíbené osobnosti, fotbalového týmu a názvu písně, který se vždy vyskytl pouze jedenkrát).

6.2 Hypokoristika

6.2.1 Seznam získaných hypokoristik mužských rodných jmen

V následující tabulce předkládáme repertoár jednotlivých hypokoristických podob mužských jmen, které se u žáků v dotaznících vyskytly. Rodná jména chlapců uvádíme v abecedním pořadí, hypokoristika dělíme dle citového zabarvení komunikační situace. U každého jména pak sdělujeme také celkový počet námi sesbíraných hypokoristik.

Tabulka 3: Seznam mužských hypokoristik

Rodné jméno	Neutrální zabarvení	Pozitivní zabarvení	Negativní zabarvení	Počet
Adam	Adámek, Adam, Áda	Adámek, Adam, Áda	Adamuša, Adam, Áda	4
Albert	Albi, Bert	Albi, Bert, Bertíček, Bert'a	Albi, Albert	5
Antonín	Tony, Tonda, Toník	Tony, Tonda, Toníček	Tony, Tonda, Tonín	5
Benedikt	Benedikt, Ben	Benedikt, Ben, Beník	Ben, Benouš	4
Daniel	Dan, Daník, Danny	Dan, Daneček, Danny	Dan, Daniel	5
David	David, Dáda, Davča, Dejv	David, Dáda, Davídek	David, Davidos	6
Dominik	Dom, Dominik, Domča, Domík	Dom, Dominiček, Domča	Dom, Dominik, Domča	5
Filip	Filip, Filipel, Filda, Fíla	Filípek, Filda	Filip, Filouš	6
František	Fanda, Frankie, Fandýs, Franta, František	Fanda, Fanoušek, Fandík	Fanda, Fanouš, Franta, Fanula, Francál	10
Hubert	Hubert, Bert, Hubi	Hubert, Hubísek, Hubásek	Hubert	5
Hynek	Hynek, Hynd'a, Hynča	Hyneček	Hynouš	5
Jakub	Jakub, Kubča, Jakoubek, Kuba	Jakub, Kubča, Kuba, Kubíček, Kubík, Jakoubek	Jakub, Kuba, Jakubák, Kubíno, Jakubín	9
Jan	Honza, Jan, Jenda	Honza, Honzík, Jeník, Jenda	Honza, Jan, Honzán	6
Jan Kai	Kai, Kája	Kai, Kaiíček, Kája	Kai, Karel	4

Jaroslav	Jaroslav, Jarda, Jára	Jaroslav, Jára, Jaroušek, Jarík, Jája	Jaroslav, Jarda, Jarouš	7
Jindřich	Jindra	Jindra, Jindříšek	Jindra, Jindřich	3
Jiří	Jirka, Jiří, Jiřík, Jíra, Jiroušín	Jirka, Jiří, Jiřík, Jiříček, Jiroušín	Jirka, Jiří, Jiřina	7
Jonáš	Jony, Jonata, Jonáš	Jony, Jonášek, Jonáš	Jonáš	4
Josef	Josef, Josífek, Pepa, Pepek, Pepča	Josef, Josífek, Pepa, Pepča	Josef, Pepa, Pepan, Pepík, Pepin, Pepíno	9
Karel	Kája, Kájík, Karel	Kája, Kájík, Kájíček	Karel	4
Lukáš	Luki(y), Lukáš, Lukas	Luki(y), Lukášek	Luki(y), Lukáš, Lukyn	5
Marek	Marek, Marouš, Mára, Mary, Mareček, Mark	Marek, Mareček, Mára, Marík	Marek, Marouš, Maríno	8
Martin	Martin, Mártý	Martin, Mart'a, Martínek	Martin, Mart'as	5
Matěj	Maty, Mates, Matěj	Maty, Mates, Matějíček	Matěj	4
Matyáš	Maty	Mát'a, Maty	Matyáš	3
Michal	Michal, Míša	Michal, Míša, Michálek	Michal	3
Ondřej	Ondra, Ondrášek	Ondra, Ondrášek	Ondra, Ondřej, Ondrák, Ondráš	5
Oskar	Oskar, Osky	Oskar, Osky, Oskárek	Oskar	3
Petr	Petr, Pet'a	Petr, Pet'a, Petřík	Petr, Pet'a	3
Radek	Radek, Rád'a	Rád'a, Radeček	Radek, Raduna	4
René	Renda	Renda, Renoušek	Renda, René	3

Slavoj	Slavi, Slávek	Slavi, Slavojek, Slavík	Sláva, Slavouš, Slavoj	7
Šimon	Šimi, Šíma, Šimča, Šimon, Sajmn	Šimi, Šíma, Sajmn, Šimůnek, Šimon	Šimon	6
Štěpán	Štěpán, Štěpi, Štěpa	Štěpi, Štěpánek, Štěpík	Štěpán, Štěpános	6
Tadeáš	Táda, Tadeáš, Tad	Táda, Tadeáš, Tad, Tadeášek, Tadoušek, Tadík	Tadeáš, Tadeán, Tad	7
Tobias Sebastian	Tob, Tobias	Tob, Tobík	Tob, Tobias, Tobeš	4
Tomáš	Tom, Tomáš	Tom, Tomáš, Tomášek, Tomík	Tom, Tomáš	4
Vilém	Vili, Vilda	Vili, Vilda, Vilémek	Vili, Vilda, Vilém	4
Vít	Vít'a, Vítek	Vít'a, Víteček	Vít'a, Vít'an	4
Vladimír	Vlád'a	Vlád'a, Vládiček	Vlád'a, Vladimír, Vládín	4
Vojtěch	Vojtěch, Vojta	Vojta, Vojtíšek, Vojtík	Vojtěch, Vojta	4
Zdeněk	Zdeněk, Zdenda	Zdenda, Zdeněček	Zdenda, Zdenál	4

Při vyhodnocování výsledků jsme zjistili, že chlapci ve většině případů u každé otázky uvedli pouze jednu možnost (jednu odpověď, tj. jednu podobu svého rodného jména). Což dokládá jejich menší sdílnost a omezenější užívání hypokoristik.

Celkem jsme získali 213 hypokoristik od mužských rodných jmen. Průměrně tedy připadá zaokrouhleně 5 hypokoristik na každého žáka v Trhových Svinech.

Nejvyšší počet neoficiálních podob jsme zaznamenali z rodného jména František (10), Jakub (9) a Josef (9). Určitou roli hraje samozřejmě i četnost rodného jména v celkovém počtu dotazovaných. Nejvíce byla hypokoristika užívána a tvořena

v pozitivně citově zabarvených komunikačních situacích, tedy v projevech pochvaly a vřelého vztahu.

6.2.2 Seznam získaných hypokoristik ženských rodných jmen

V následující tabulce předkládáme repertoár jednotlivých hypokoristických podob ženských jmen, které se u žákyň v dotaznících vyskytly. Rodná jména dívek uvádíme v abecedním pořadí, hypokoristika dělíme dle citového zabarvení komunikační situace. U každého jména pak sdělujeme také celkový počet námi sesbíraných hypokoristik.

Tabulka 4: Seznam ženských hypokoristik

Rodné jméno	Neutrální zabarvení	Pozitivní zabarvení	Negativní zabarvení	Počet
Abigail	Abi, Abigail	Abi, Abigailka	Abi, Abina	4
Adéla	Áďa, Adél	Áďa, Adél, Adélka	Adéla	4
Agáta	Agi, Aguš, Agát	Agi, Aguš, Agátka	Agáta	5
Alena	Alča, Ali	Alča, Alenka	Alena, Ála	5
Alžběta	Bětko, Bětuš, Bety, Bětuška	Alžbětko, Bětuška, Bětuš, Bětko, Bety, Betyňka, Betásek	Alžběta, Běta, Betyňka	10
Amálie	Amálie, Amál, Amálka, Amy	Amálka, Amálinka, Amál, Amyňka, Amy	Amálie, Amála	7
Aneta	Anet, Aník, Aňa	Anetka, Aník, Aňa	Aneta, Anet, Aňa	5
Anna	Ani, Anička	Ani, Anička	Ani, Anna, Anča, Andula	5
Anna Marie	Ani, Anička	Ani, Anička	Anča, Anna	4
Anna Tereza	Anička, Áňa, Ani	Ani, Áňa	Áňa, Anča, Anna	5
Antonie	Tonka, Tonča, Toňa	Toninka, Tonička, Toňa, Antoninka	Antonie, Tonina, Toňa	8
Bára	Barunka, Barča, Baruš	Barunka, Baruška, Baruš	Bára, Báruše	6

Barbora	Bára, Barunka, Barča, Baruš, Bája	Baruška, Barča, Baru, Barunka, Barborka	Barbora, Baruna, Bára, Barčák	1
Beáta	Bea, Beuš	Bea, Beuška, Beátka	Beáta, Beátice	6
Daniela	Danielka, Dani, Danča	Danielka, Danča, Dani	Daniela	4
Danuše	Dana, Danuš, Danka	Danuška, Danča	Danuše, Danina	7
Elena	Eli, Elenka, Elen	Eli, Elenka	Elena	4
Eliška	Eli, Eliška	Eliška, Elinka, Eli	Ela, Elina, Eliška	5
Ema	Emi, Ema, Emča	Emi, Emča, Emík	Ema, Emina	5
Emma	Emma, Emmča, Emmi, Ejmi	Emmča, Emmi, Emmička	Emma, Emman	6
Emilie	Emi, Ema, Emča	Emilka, Emi, Emča	Emilie, Ema	5
Ester	Esta, Estuš	Esta, Esterka, Esti	Ester, Estera	6
Eva	Evča, Evi	Evi, Evička, Evča	Eva	4
Jana	Janča, Jani, Jana	Jani, Janča, Jája, Janička	Jana, Janina	6
Jolana	Jolana, Jolanda, Jolík	Jolča, Jolanka, Jolík	Jolana, Jola	6
Julie	Juli, Julča, Jula	Julča, Julinka, Juli	Julina, Julie	6
Justýna	Justýnka, Justa	Justýnka, Justý	Justýna	4
Karolína	Karolí, Kája, Karolína	Karolí, Kája, Karolínka	Karolína, Kája	4
Kateřina	Kačka, Kát'a, Katka, Káčula	Kačenka, Kačka	Káča, Kačena, Kateřina, Kačka	8
Klára	Klári, Klárka, Klára	Klárka, Klári, Klárinka	Klára, Klárina	5
Klára Kateřina	Klály	Klárka	Klára	3
Kristýna	Kristý, Krist'a, Kiki	Kristý, Kristýnka, Krist'a	Kristýna	5
Laura	Laura, Lauri	Lauri, Laurinka	Laura, Laurina	4

Libuše	Libuška, Libu, Líba	Libuška, Libunka	Líba, Libuna	5
Ludmila	Lidka, Lída	Liduška	Ludmila, Lída	4
Lucie	Lucka, Luci, Lucinka, Lůca	Lucka, Luci, Lucinka, Lucík	Lucie, Lucka, Lucina	7
Magdaléna	Magda, Magdi	Magdi, Magdalénka	Magda, Magduše	4
Marie	Máša, Maruška, Maru, Marie, Mařenka	Maruška, Maru, Mařenka, Marunka, Mášenka	Maruna, Mařka, Mařena, Marie, Mášena, Máša	11
Markéta	Markétka, Margit, Markét, Marky	Markétka, Margit, Markét, Marky	Markéta	5
Michaela	Míša	Míša, Michalka	Michala	3
Natálie	Natálie, Naty, Natka, Natynka, Natál, Natík	Natálka, Naty, Natynka	Naty, Natálie, Natála	7
Nela	Neli, Nelča, Nelda, Nel	Neli, Nelda, Nelča	Nela, Nelina, Nelča	6
Nikol	Niki, Nikolka, Nikča	Niki, Nikolka	Nikol, Nikola	5
Nikola	Niky, Nikča, Nikolka	Niky, Nikča, Nikolka, Nikýsek	Nikola, Nikolice	6
Nina	Nina, Ninda, Ninka	Ninda, Ninka, Ninuš	Nina, Ninulín	5
Radka	Rád'a, Raduš, Rad'as	Rád'a, Raduš, Rad'as	Rád'a, Radka, Raduna	5
Rozálie	Rozík, Rozi, Rozka	Rozálka, Rozi, Rozinka	Róza	6
Sára	Sári, Sárča	Sári, Sárinka	Sára, Sárina, Sáruše	6
Simona	Simona, Simča, Síma	Simonka, Simča	Simona	4

Tereza	Terezka, Terka, Teri(y), Terinka, Terča	Terinka, Terezka, Teri(y)	Tereza, Terezie, Terka, Terouš	8
Veronika	Verunka, Veru, Verča	Verunka, Veru, Verunečka	Veru, Veruna, Veronika	6
Viktorie	Viki(y), Vikča	Viktorka, Viki(y), Vikča	Viktorie, Viki(y), Vikina, Viktora	6
Zora	Zori, Zorka	Zori, Zorka, Zorinka	Zora, Zorina	5
Zuzana	Zuzana, Zuzka, Zuzi, Zůza, Sjůsn, Zuzík	Zuzka, Zuzanka, Zuzi	Zuzana, Zuzi	7

Jak již bylo zmíněno výše, při vyhodnocování výsledků byla znatelná větší sdílnost a pečlivost dívek než chlapců. Dívky hypokoristika více tvořily, užívaly a jsou jimi i častěji osločovány, což znamená, že pojmenování přikládají větší význam a promítají do něho větší míru emocionality.

Celkem jsme získali 303 hypokoristik od ženských rodných jmen. Průměrně tedy připadá zaokrouhleně 6 hypokoristik na každou žákyni v Trhových Svinech.

Nejvyšší počet neoficiálních podob jsme zaznamenali od rodného jména Barbora (11), Marie (11) a Alžběta (10). Určitou roli hraje samozřejmě i četnost rodného jména v celkovém počtu dotazovaných. Nejvíce byla hypokoristika užívána a tvořena v pozitivně citově zabarvených komunikačních situacích, tedy v projevech pochvaly a vřelého vztahu.

6.2.3 Slovtvorná analýza hypokoristik

V této kapitole zkoumáme sesbíraná hypokoristika z hlediska jejich tvoření. Zabýváme se rodnými jmény užívanými ve formě hypokoristika, hypokoristiky utvořenými z plného jmenného základu oficiálního jména, hypokoristiky z redukováného jmenného základu oficiálního jména, dále také hypokoristiky ze základu jiného hypokoristika a v neposlední řadě i hypokoristiky, která nebylo možné zařadit do žádné z výše uvedených skupin.

Pravopis hypokoristik není předepsaný, nejde o spisovnou formu jazyka. U hypokoristik, která končí na *-i/-y*, dochází při zápisu k nesouladu, pravopis nebývá jednotný. Příklad s kolísajícím pravopisem se v získaném materiálu vyskytl pětikrát; u respondentů s rodným jménem Lukáš, Klára, Nikola, Tereza a Viktorie jsme zaznamenali jak hypokoristikum *Luki, Klári, Niki, Teri, Viki*, tak i *Luky, Kláry, Niky, Tery, Viky*. Standardně se přijímají obě podoby, neuplatňuje se u nich striktně žádné pravopisné pravidlo a záleží pouze na zvyklosti samotného nositele či nositelky, který typ upřednostní.²²² Domácká obměna rodného jména se sufixem *-i/-y* je často používaná v komunikaci starších dětí, zejména mezi dívkami, a obzvláště v kruhu rodinném a ve vztazích úzce přátelských.²²³ Pomocí deminutivního sufixu *-y* jsou tvořena hypokoristika velmi často v angličtině (např. *Victoria* → *Vicky*). A právě vliv angličtiny je i u některých českých hypokoristik patrný, což výše uvedené příklady přímo dokládají.

6.2.3.1 Mužská hypokoristika

1) Rodné jméno ve funkci hypokoristika

Ze získaného materiálu jsme zjistili, že oslovení chlapců oficiálním tvarem rodného (křestního) jména je v různě zabarvených komunikačních situacích naprosto běžné i přirozené. Výrazně častěji byl ale oficiální tvar jména užíván při záporném oslovení respondenta, tzn. při pokárání nebo vyjádření vzteku, pojmenování je přikládán jakoby větší důraz. K formální změně jména nedochází, jen se mění jeho emocionální příznak. Rodné jméno nebylo jako hypokoristikum užito pouze ve 2 případech (nebyl užit oficiální tvar jména *Antonín* a *Vít*), všechny plné podoby ostatních jmen ve funkci hypokoristika užity jsou. U žáka se jménem *Jan Kai* ve funkci hypokoristika při negativním oslovení fungovalo navíc i jiné oficiální rodné jméno (*Karel*).

2) Z plného jmenného základu oficiálního jména

Hypokoristikum je vytvořeno z plného jmenného základu, k němuž je přidán sufix. V následující tabulce zaznamenáváme sufixy podle jejich četnosti výskytu, jednotlivá hypokoristika pak řadíme abecedně.

²²² ČERNÁ, Anna. Domácké podoby jmen. In: KRÁLÍK, Jan a kol. *Každý den s češtinou: zajímavosti a zvláštnosti: 101 kapitol o češtině*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 204–207.

²²³ DOKULIL, Miloš. Domácké podoby rodných a příbuzenských jmen na *-i (y)*. *Naše řeč*. 1976, 59(1), s. 13–20.

Tabulka 5: Hypokoristika z plného jmenného základu oficiálního jména

Sufix	Hypokoristikum
-ek	Adámek, Davídek, Dominiček, Filípek, Hyneček, Jakoubek, Jindříšek, Jonášek, Josífek, Lukášek, Mareček, Martínek, Michálek, Oskárek, Radeček, Slavojek, Šimůnek, Štěpánek, Tadeášek, Tomášek, Vilémek, Vítek, Zdeněček ²²⁴
-ík	Jeník ²²⁵ , Jiřík, Petřík ²²⁶
-íček	Jiříček, Kaiíček, Matějíček ²²⁷
-os	Davidos, Štěpános
-a	Vít'a ²²⁸
-el	Filipel
-ák	Jakubák
-ín	Jakubín
-da	Jenda ²²⁹
-na	Jiřina ²³⁰
-uša	Adamuša
-eček	Víteček ²³¹

3) Z redukováného jmenného základu oficiálního jména

Jako redukovaný základ slouží buď začátek, střed, nebo konec jména, případně také některá jeho část. K takto upravenému základu je připojen sufix. Pokud je sufix nulový, hovoříme o tzv. krácení. Do této skupiny zařazujeme i hypokoristika, která vznikla reduplikací první slabiky rodného jména.

²²⁴ V některých případech v této skupině došlo k vokalizké či konsonantické alternaci: k → č, ch → š, u → ou, i → í, a → á, o → ů, e → í.

²²⁵ Rodné jméno *Jan*, v základu slova došlo ke změně a → e.

²²⁶ Rodné jméno *Petr*, konsonantická alternace: měkčení r → ř.

²²⁷ Lze chápat také jako hypokoristika vzniklá ze základu jiného hypokoristika se sufixem *-ček* (Jiříček ← Jiřík ← Jiří, Kaiíček ← Kaiík ← Kai, Matějíček ← Matějík ← Matěj). Zde by pak došlo ke konsonantické alternaci: měkčení k → č.

²²⁸ Rodné jméno *Vít*, konsonantická alternace: měkčení t → ť.

²²⁹ Rodné jméno *Jan*, v základu slova došlo ke změně a → e.

²³⁰ Rodné jméno *Jiří*, vokalizká alternace: krácení í → i. Vznikla oficiální podoba ženského rodného jména.

²³¹ Lze chápat také jako hypokoristikum vzniklé ze základu jiného hypokoristika se sufixem *-ček* (Víteček ← Vítek ← Vít). Zde by pak došlo ke konsonantické alternaci: měkčení k → č.

Tabulka 6: Hypokoristika z redukovaneho jmenneho zakladu oficiálního jména

Sufix	Hypokoristikum
-a	Áda (Adam), Bert'a, Fíla, Franta, Jára, Jindra, Jířa, Kuba, Mára, Mart'a, Mát'a (Matyáš), Míša, Ondra, Pet'a, Rád'a, Sláva, Šíma, Štěpa, Táda, Vojta ²³²
-i/y	Albi, Hubi, Jony, Luky(i), Mary (Marek), Mártý ²³³ , Maty (Matěj), Osky, Slavi, Šimi, Štěpi, Tony, Vili
-ik/-ík	Beník, Daník, Domík, Jarík, Marík, Slavík, Štěpík, Tadiík, Tobik, Tomík, Toník
Θ = krácení ²³⁴	Bert (Albert), Ben, Dan, Dom, Bert (Hubert), Maty (Matyáš) ²³⁵ , Tad (Tadeáš), Tob (Tobias), Tom, Tonín (Antonín)
-da	Fanda, Filda, Jarda, Renda, Tonda, Vilda, Zdenda
-ouš	Benouš, Fanouš, Filouš, Hynouš, Jarouš, Marouš, Slavouš
-ča	Davča, Domča, Hynča, Šimča
-ďa	Hynd'a, Vlád'a ²³⁶
-ja	Kája (Kai), Kája (Karel)
reduplikace	Dáda (David), Jája (Jaroslav) ²³⁷
-ka	Jirka ²³⁸
-ata	Jonata
-íno	Maríno (Marek)
-ál	Zdenál
-án	Tadeán
-cál	Francál
-ísek	Hubísek
-íšek	Vojtíšek
-ásek	Hubásek

²³² V některých případech v této skupině došlo k vokálníce či konsonantické alternaci: a → á, i → í, t → t', d → d', ch → š, ř → r.

²³³ Rodné jméno *Martin*, vokálníce alternace: dloužení a → á.

²³⁴ Do kategorie krácení je vždy zahrnuto krácení zepředu i zezadu, dochází k vynechání některé části ze základového slova a přidání nulového sufixu.

²³⁵ Hypokoristikum *Maty* (Matyáš) je možné považovat i za hypokoristikum vzniklé z redukovaneho jmenneho zakladu oficiálního jména se sufixem -y.

²³⁶ Rodné jméno *Vladimír*, vokálníce alternace: dloužení a → á.

²³⁷ Hypokoristika vzniklá prostřednictvím zvukové variace. V obou příkladech došlo k vokálníce alternaci: dloužení a → á.

²³⁸ Rodné jméno *Jiří*, konsonantická alternace: tvrdnutí ř → r.

-una	Raduna
-es	Mates (Matěj)
-ek	Slávek ²³⁹
-yn	Lukyn

4) Ze základu jiného hypokoristika

Hypokoristika odvozená z jiných hypokoristik jsou tvořena tzv. sekundárně, nazývají se hypokoristika druhého stupně. Jako jmenný základ slouží už existující hypokoristikum nebo jeho část, k němuž je připojen sufix. Za každým jménem v závorce uvádíme jeho domnělý původ, vždy se jedná pouze o pravděpodobnou genezi. Odborný zdroj, který by bezpečně dokládal slovtvorbu získaného hypokoristika, neexistuje. Ve všech uvedených případech jsme při třídění jako interpreti odkázáni na intuici a vlastní rozhodnutí, jelikož interpretace vzniklého hypokoristika není jednoznačná, neznáme jeho konkrétní motivaci, proto můžeme určité tvary vysvětlit více způsoby – některá sesbíraná hypokoristika by bylo možné zařadit i do skupiny hypokoristik, která jsou tvořena z redukováného základu, nicméně na derivátech odvozených z jiných hypokoristik je způsob jejich vzniku znatelnější.

Tabulka 7: Hypokoristika ze základu jiného hypokoristika

Sufix	Hypokoristikum (domnělý způsob vzniku)
-ek	Fanoušek (Fanouš ← František), Jaroušek (Jarouš ← Jaroslav), Ondrášek (Ondráš ← Ondra ← Ondřej), Pepík (Pepa ← Peppe ← Giuseppe), Renoušek (Renouš ²⁴⁰ ← René), Tadoušek (Tadouš ²⁴¹ ← Tadeáš) ²⁴²
-ík	Fandík (Fanda ← František), Honzík (Honza ← Hans ← Johannes), Kájík (Kája ← Karel), Kubík (Kuba ← Jakub), Pepík (Pepa ← Peppe ← Giuseppe), Vojtík (Vojta ← Vojtěch)

²³⁹ Rodné jméno *Slavoj*, vokalizká alternace: dloužení a → á.

²⁴⁰ Hypokoristikum *Renouš* není v našem výzkumu doloženo, ale na základě obecné rozšířenosti ho považujeme za předstupeň hypokoristika *Renoušek*.

²⁴¹ Hypokoristikum *Tadouš* není v našem výzkumu doloženo, ale na základě obecné rozšířenosti ho považujeme za předstupeň hypokoristika *Tadoušek*.

²⁴² Některý příklad lze chápat i jako hypokoristikum utvořené z redukováného základu a sufiku *-oušek*.

-íček	Bertíček (Bert ← Albert), Kájíček (Kája ← Karel), Kubíček (Kuba ← Jakub), Toníček (Tonda ← Antonín), Vládiček (Vlád'a ← Vladimír) ²⁴³
-an/-án	Honzán (Honza ← Hans ← Johannes), Pepan (Pepa ← Peppe ← Giuseppe), Vít'an (Vít'a ← Vít)
-in/-ín	Pepin (Pepa ← Peppe ← Giuseppe), Vládín (Vlád'a ← Vladimír)
-íno	Kubíno (Kuba ← Jakub), Pepíno (Pepa ← Peppe ← Giuseppe)
-ča	Kubča (Kuba ← Jakub), Pepča (Pepa ← Peppe ← Giuseppe)
-eček	Daneček (Dan ← Daniel) ²⁴⁴
-áš	Ondráš (Ondra ← Ondřej)
-as	Mart'as (Mart'a ← Martin) ²⁴⁵
-ák	Ondrák (Ondra ← Ondřej)
-oušín	Jiroušín (Jirka ← Jiří)
-eš	Tobeš (Tob ← Tobias) ²⁴⁶
-ýs	Fandýs (Fanda ← František)
-ula	Fanula (Fanda ← František)

5) Nepravidelné tvoření

Některé získané hypokoristické podoby nebylo možné zařadit do žádné z výše uvedených skupin. Ve všech případech bylo dané hypokoristikum ovlivněno cizím jazykem.

Tabulka 8: Hypokoristika nepravidelně tvořená

Hypokoristikum	Rodné jméno	Komentář
Danny	Daniel	cizojazyčná hypokoristická podoba <i>Daniel</i>
Dejv	David	český zápis výslovnosti cizojazyčné domácké podoby <i>Dave</i>

²⁴³ Některý příklad lze chápat i jako hypokoristikum utvořené z redukovaného základu a sufixu *-íček*. Zároveň všechna tato hypokoristika lze chápat také jako hypokoristika vzniklá ze základu jiného hypokoristika se sufixem *-ček* (např. Bertíček ← Bertík ← Bert ← Albert). Hypokoristikum se sufixem *-ík* by zde bylo předstupněm vývoje, pak by docházelo ke konsonantické alternaci: měkčení k → č.

²⁴⁴ Lze chápat také jako hypokoristikum utvořené z redukovaného základu a sufixu *-eček*. Zároveň lze chápat také jako hypokoristikum vzniklé ze základu jiného hypokoristika se sufixem *-ček* (Daneček ← Danek ← Dan ← Daniel). Hypokoristikum *Danek* by zde bylo předstupněm vývoje, pak by došlo ke konsonantické alternaci: měkčení k → č.

²⁴⁵ Lze chápat také jako hypokoristikum utvořené z redukovaného základu a sufixu *-as*.

²⁴⁶ Lze chápat také jako hypokoristikum utvořené z redukovaného základu a sufixu *-eš*.

Frankie	František	cizojazyčná hypokoristická podoba <i>Frank</i>
Honza	Jan	vznik z jiného základu; podle německého <i>Hans</i> (z Johannes), resp. českoněmecké nářeční podoby <i>Hons</i>
Lukas	Lukáš	cizojazyčná podoba téhož jména
Mark	Marek	cizojazyčná podoba téhož jména
Pepa	Josef	vznik z jiného základu; podle italského hypokoristika <i>Peppe</i> (z Giuseppe); také přes němčinu původ v italské zkrácenině <i>Beppo</i> , v jiném případě vychází z italského <i>Seppe</i>
Sajmn	Šimon	český zápis výslovnosti cizojazyčné podoby <i>Simon</i>

6.2.3.1.1 Shrnutí

Téměř všechna (40) získaná mužská rodná jména žáků v Trhových Svinech se i při neoficiální komunikaci objevila v oficiálním tvaru, výrazně častěji při oslovování respondenta v záporně zabarvené komunikační situaci. Plná podoba jména ve formě hypokoristika spolu se změnou intonace působí důrazněji, jako výstraha. Pouze 2 rodná jména (*Antonín*, *Vít*) nebyla ve funkci hypokoristika nikdy užita. V jednom případě jsme se ve funkci hypokoristika setkali s užitím i jiného oficiálního jména (*Jan Kai* – *Karel*).

Nejvíce získaných mužských hypokoristik (celkem 91) bylo utvořeno z redukovaného jmenného základu oficiálního jména, a to přidáním sufixu **-a** (20), který se uplatňuje především v neutrálních komunikačních situacích. Častou příponou byl také sufix **-i/y** (13), **-ik/ík** (11), **nulový sufix při krácení** (10), **-da** (7) a **-ouš** (7). Vícekrát byl užit ještě sufix **-ča** (4), **-ďa** (2) a **-ja** (2). Ostatní přípony se vyskytly ojediněle (**-ka**, **-ata**, **-íno**, **-ál**, **-án**, **-cál**, **-ísek**, **-íšek**, **-ásek**, **-una**, **-es**, **-ek** a **-yn**). Získali jsme také dvě hypokoristika, která byla vytvořena na základě reduplikace slabiky čili na základě zvukové hry (*Dáda*, *Jája*).

Z plného jmenného základu oficiálního jména jsme získali celkem 39 hypokoristik. V největší míře byl zastoupen sufix **-ek** (23), který má výrazně kladně

citově zabarvený charakter. Následoval sufix **-ík** (3), **-íček** (3) a **-os** (2). Ostatní přípony se vyskytly ojediněle (**-a**, **-el**, **-ák**, **-ín**, **-da**, **-na**, **-uša** a **-eček**).

Domácké podoby ze základu jiného hypokoristika byly nejčastěji utvořeny příponou **-ek** (6), **-ík** (6) a **-íček** (5). Třikrát byl užit sufix **-an**, dvakrát pak sufix **-in/-ín**, **-íno** a **-ča**. Ostatní přípony se vyskytly ojediněle (**-eček**, **-áš**, **-as**, **-ák**, **-oušín**, **-eš**, **-ýs** a **-ula**).

Hypokoristik, která byla ovlivněna cizím jazykem, jsme zaznamenali celkem 8. Z toho byla dvě hypokoristika vytvořena z jiného základu převzatého z cizího jazyka (*Honza* z němčiny, *Pepa* z italštiny), jedná se o starší přejímky. Další byly cizojazyčné ekvivalenty buď oficiální podoby jména (*Lukas*, *Mark*), nebo hypokoristika (*Danny*, *Frankie*), konkrétně jde o anglicismy. Dvakrát se vyskytl český zápis výslovnosti cizojazyčné podoby (*Dejv*, *Sajmn*).

Tvoření mužských hypokoristik bylo v některých případech doprovázeno vokalicou či konsonantickou alternací, převažovalo měkčení a dloužení.

6.2.3.2 Ženská hypokoristika

1) Rodné jméno ve funkci hypokoristika

Ze získaného materiálu vyplývá, že oslovení dívek oficiálním tvarem rodného (křestního) jména je zejména v negativně zabarvených komunikačních situacích naprosto běžné a přirozené. Pojmenování je přikládán jakoby větší důraz, hlavně při pokárání nebo vyjádření vzteku. K formální změně jména nedochází, jen se mění jeho emocionální příznak. Ze získaného materiálu není rodné jméno jako hypokoristikum užito pouze ve čtyřech případech, užito nebyl oficiální tvar jména *Libuše*, *Magdaléna*, *Michaela* a *Rozálie*, všechny plné podoby ostatních jmen ve funkci hypokoristika užity jsou.

2) Z plného jmenného základu oficiálního jména

Hypokoristikum je vytvořeno z plného jmenného základu, k němuž je přidán sufix. V následující tabulce zaznamenáváme sufisy podle jejich četnosti výskytu, jednotlivá hypokoristika pak řadíme abecedně.

Tabulka 9: Hypokoristika z plného jmenného základu oficiálního jména

Sufix	Hypokoristikum
-ka	Abigailka, Adélka, Agátka, Alenka, Alžbětka, Anetka, Barborka, Beátka, Danielka, Elenka, Esterka, Jolanka, Justýnka, Karolínka, Klárka, Kristýnka, Libuška, Magdalénka, Markétka, Nikolka, Ninka, Simonka, Tereзка, Zorka, Zuzanka
-i/-y	Emi, Emmi, Evi, Jani, Klári(y), Lauri, Neli, Sári, Zori ²⁴⁷
-ina	Emina, Janina, Klárina, Laurina, Nelina, Sárina, Zorina
-ča	Barča (Bára) ²⁴⁸ , Emča, Emmča, Evča, Janča, Nelča, Sárča
-inka	Klárinka, Laurinka, Sárinka, Zorinka
-ička	Emmička, Evička, Janička
-da	Jolanda, Nelda, Ninda
-ice	Beátice, Nikolice
-a	Estera, Nikola (Nikol)
-uš	Baruš (Bára) ²⁴⁹ , Ninuš
-uše	Báruše (Bára), Sárúše
-uška	Baruška (Bára) ²⁵⁰
-ulín	Ninulín
-ík	Emík
-an	Emman

3) Z redukovaného jmenného základu oficiálního jména

Jako redukovaný základ slouží buď začátek, střed, nebo konec jména, případně také některá jeho část. K takto upravenému základu je připojen sufix. Pokud je sufix nulový, hovoříme o tzv. krácení. Do této skupiny zařazujeme i hypokoristika, která vznikla reduplikací první slabiky rodného jména, popř. její části.

²⁴⁷ Původ uvedených hypokoristik lze vysvětlit také krácením zdvojnásobných forem (*Emi* ← *Emička*, *Emmi* ← *Emmička*, *Evi* ← *Evička*, *Jani* ← *Janička*, *Klári/Klary* ← *Klárinka/Klárýnka*, *Lauri* ← *Laurinka*, *Neli* ← *Nelinka*, *Sári* ← *Sárinka*, *Zori* ← *Zorinka*). V takovém případě by šlo o sekundárně vytvořená hypokoristika, tzn. vytvořená ze základu jiného hypokoristika.

²⁴⁸ Vokalická alternace: krácení á → a.

²⁴⁹ Vokalická alternace: krácení á → a.

²⁵⁰ Vokalická alternace: krácení á → a.

Tabulka 10: Hypokoristika z redukovaného jmenného základu oficiálního jména

Sufix	Hypokoristikum
-a	Áďa (Adéla), Ála (Alena), Amála, Aňa (Aneta), Áňa (Anna), Bára (Barbora), Dana (Danuše), Ela (Eliška), Ema (Emilie), Esta, Jola, Jula, Justa, Kát'a, Krist'a, Líba (Libuše), Lída (Ludmila), Lůca, Míša, Natála, Rád'a, Róza, Síma, Toňa (Antonie), Viktora, Zůza ²⁵¹
Θ = krácení ²⁵²	Abi, Adél, Agát, Amál, Anet, Bea ²⁵³ , Běta, Dani (Daniela), Danuš (Danuše), Elen, Eli (Eliška), Emi (Emilie), Juli, Justý, Karolí, Kristý, Libu, Luci, Magda, Markét, Natál, Nel
-i/y	Agi, Ali (Alena), Amy (Amálie), Ani (Anna), Bety (Alžběta) ²⁵⁴ , Eli (Elena), Esti, Magdi, Marky, Naty, Niki(y), Rozi, Teri(y), Viki(y), Zuzi
-ča	Alča (Alena), Anča (Anna), Barča (Barbora), Danča (Daniela), Danča (Danuše), Emča (Emilie), Julča, Jolča, Káča ²⁵⁵ , Nikča, Simča, Terča, Verča, Vikča
-ka	Amálka, Emilka, Katka, Lucka, Mařka ²⁵⁶ , Natálka, Natka, Rozálka, Rozka, Terka, Viktorka, Zuzka
-ík	Aník (Aneta), Jolík, Lucík, Natík, Rozík, Zuzík
-uš	Aguš, Baruš (Barbora), Beuš (Beáta), Bětuš (Alžběta), Estuš, Raduš ²⁵⁷
-inka	Amálinka, Antoninka, Elinka (Eliška), Julinka, Lucinka
-u	Baru, Maru, Veru
-ja	Bája (Barbora), Kája (Karolína) ²⁵⁸

²⁵¹ V některých případech v této skupině došlo k vokalicke či konsonantické alternaci: a → á, i → í, o → ó, á → a, u → ů, d → d', t → t', n → ň, ch → š. Při tvorbě hypokoristika *Lída* došlo v základu slova ke změně u → í.

²⁵² Do kategorie krácení je vždy zahrnuto krácení zepředu i zezadu, dochází k vynechání některé části ze základového slova a přidání nulového sufixu.

²⁵³ Rodné jméno *Beáta*, vokalicke alternace: krácení á → a.

²⁵⁴ Vokalicke alternace: obměna týkající se kvality ě → e.

²⁵⁵ Rodné jméno *Kateřina*, vokalicke alternace: dloužení a → á.

²⁵⁶ Rodné jméno *Marie*, konsonantické alternace: měkčení r → ř.

²⁵⁷ Původ hypokoristik zakončených na sufix *-uš* lze vysvětlit také krácením zdvojnásobných podob (*Aguš* ← *Aguška*, *Baruš* ← *Baruška*, *Beuš* ← *Beuška*, *Bětuš* ← *Bětuška*, *Estuš* ← *Estuška*, *Raduš* ← *Raduška*). V takovém případě by šlo o sekundárně vytvořená hypokoristika, tzn. vytvořená ze základu jiného hypokoristika.

²⁵⁸ U obou hypokoristik dojde k vokalicke alternaci: dloužení a → á.

-ina	Julina, Lucina
-una	Libuna, Raduna
reduplikace	Jája (Jana), Kiki (Kristýna) ²⁵⁹
-uše	Magduše
-ša	Máša (Marie) ²⁶⁰

4) Ze základu jiného hypokoristika

Hypokoristika odvozená z jiných hypokoristik jsou tvořena tzv. sekundárně, nazývají se hypokoristika druhého stupně. Jako jmenný základ slouží už existující hypokoristikum nebo jeho část, k němuž je připojen sufix. Za každým jménem v závorce uvádíme jeho domnělý původ, vždy se jedná pouze o pravděpodobnou genezi. Odborný zdroj, který by bezpečně dokládal slovtvorbu získaného hypokoristika, neexistuje. Ve všech uvedených případech jsme při třídění jako interpreti odkázáni na intuici a vlastní rozhodnutí, jelikož interpretace vzniklého hypokoristika není jednoznačná, neznáme jeho konkrétní motivaci, proto můžeme určité tvary vysvětlit více způsoby – některá sesbíraná hypokoristika by bylo možné zařadit i do skupiny hypokoristik, která jsou tvořena z redukovaného základu, nicméně na derivátech odvozených z jiných hypokoristik je způsob jejich vzniku znatelnější.

Tabulka 11: Hypokoristika ze základu jiného hypokoristika

Sufix	Hypokoristikum (domnělý způsob vzniku)
-ka	Beuška (Beuš ← Beáta) ²⁶¹ , Bětko (Běta ← Alžběta), Bětuška (Bětuš ← Alžběta) ²⁶² , Danko (Dana ← Danuše), Kačka (Káča ← Kateřina), Lidka (Lída ← Ludmila), Michalko (Michala ← Michaela), Tonka (Toňa ← Antonie) ²⁶³

²⁵⁹ Hypokoristika vznikla prostřednictvím zvukové variace. U hypokoristika *Jája* došlo i k vokálníce alternaci: dloužení a → á.

²⁶⁰ Vokálníce alternace: dloužení a → á.

²⁶¹ Lze chápat také jako hypokoristikum utvořené z redukovaného základu a sufixu *-uška*.

²⁶² Lze chápat také jako hypokoristikum utvořené z redukovaného základu a sufixu *-uška*.

²⁶³ V některých případech v této skupině došlo k vokálníce či konsonantické alternaci: á → a, í → i, ň → n.

-inka/-ynka	Amynka (Amy ← Amálie), Betynka (Bety ← Alžběta), Natynka (Naty ← Natálie), Rozinka (Rozi ← Rozálie), Terinka (Teri ← Tereza), Toninka (Toňa ← Antonie) ²⁶⁴
-ina/-yna	Betyna (Bety ← Alžběta), Danina (Dana ← Danuše), Elina (Eli ← Eliška), Tonina (Toňa ← Antonie), Vikina (Viki ← Viktorie)
-unka	Barunka (Baru ← Barbora), Libunka (Líba ← Libuše), Marunka (Maru ← Marie), Verunka (Veru ← Veronika) ²⁶⁵
-uška	Baruška (Baru ← Barbora), Danuška (Dana ← Danuše), Liduška (Lída ← Ludmila), Maruška (Maru ← Marie) ²⁶⁶
-una	Baruna (Baru ← Barbora), Maruna (Maru ← Marie), Veruna (Veru ← Veronika) ²⁶⁷
-enka	Kačenka (Káča ← Kateřina) ²⁶⁸ , Mařenka (Mařka ← Marie), Mášenka (Máša ← Marie)
-ena	Kačena (Káča ← Kateřina) ²⁶⁹ , Mařena (Mařka ← Marie), Mášena (Máša ← Marie)
-ička	Anička (Ani ← Anna), Tonička (Toňa ← Antonie)
-ula	Andula (Anda ²⁷⁰ ← Anna), Káčula (Káča ← Kateřina)
-na	Abina (Abi ← Abigail)
-ča	Tonča (Toňa ← Antonie) ²⁷¹
-ák	Barčák (Barča ← Barbora)
-ásek	Betásek (Bety ← Alžběta)
-ýsek	Nikýsek (Niky ← Nikola)
-as	Rad'as (Rád'a ← Radka) ²⁷²
-ouš	Terouš (Terka ← Tereza) ²⁷³
-ečka	Verunečka (Verunka ← Veru ← Veronika) ²⁷⁴

²⁶⁴ Lze chápat také jako hypokoristika utvořená z redukovaného základu a sufixu *-inka/-ynka*.

²⁶⁵ Lze chápat také jako hypokoristika utvořená z redukovaného základu a sufixu *-unka*.

²⁶⁶ Lze chápat také jako hypokoristika utvořená z redukovaného základu a sufixu *-uška*.

²⁶⁷ Lze chápat také jako hypokoristika utvořená z redukovaného základu a sufixu *-una*.

²⁶⁸ Vokalická alternace: krácení á → a.

²⁶⁹ Vokalická alternace: krácení á → a.

²⁷⁰ Hypokoristikum *Anda* není v našem výzkumu doloženo, ale na základě obecné rozšířenosti ho považujeme za předstupeň hypokoristika *Andula*.

²⁷¹ Konsonantická alternace: tvrdnutí ň → n.

²⁷² Vokalická alternace: krácení á → a. Lze chápat také jako hypokoristikum utvořené z redukovaného základu a sufixu *-as*.

²⁷³ Lze chápat také jako hypokoristikum utvořené z redukovaného základu a sufixu *-ouš*.

²⁷⁴ Lze chápat také jako hypokoristikum utvořené z redukovaného základu a sufixu *-unečka*.

5) Nepravidelné tvoření

Některá získaná ženská hypokoristika nebylo možné zařadit do žádné z výše uvedených skupin.

Tabulka 12: Hypokoristika nepravidelně tvořená

Hypokoristikum	Rodné jméno	Komentář
Sjůsn	Zuzana	český zápis výslovnosti cizojazyčné podoby <i>Susan</i>
Terezie	Tereza	starší varianta téhož jména
Michala	Michaela	jiná varianta téhož jména
Margit	Markéta	cizí varianta téhož jména
Ejmi	Emma	český zápis výslovnosti cizojazyčné podoby <i>Amy</i>

6.2.3.2.1 Shrnutí

Převážná většina (50) získaných ženských rodných jmen žákyň v Trhových Svinech při neoficiální komunikaci fungovala ve formě hypokoristika. Rodné jméno bylo v oficiálním tvaru nejčastěji užíváno při oslovování v záporně zabarvené komunikační situaci. Plná podoba jména ve formě hypokoristika spolu se změnou intonace působí jako drsnější obměna rodného jména, je vnímána nelichotivě a uplatňována zejména chceme-li někoho napomenout, okřiknout či pokárat. Pouze 4 rodná jména (*Libuše*, *Magdaléna*, *Michaela* a *Rozálie*) nebyla ve funkci hypokoristika nikdy užita.

Nejvíce získaných ženských hypokoristik (celkem 128) bylo utvořeno z redukovaného jmenného základu oficiálního jména, a to přidáním sufixu **-a** (26), který je neutrálně citově zabarvený. Nejčastěji vznikala hypokoristika **krácením a přidáním nulového sufixu** (22), dále byla tvořena sufixem **-i/y** (15), **-ča** (14), **-ka** (12), **-ík** (6), **-uš** (6) a **-inka** (5). Vícekrát byl užit ještě sufix **-u** (3), **-ja** (2), **-ina** (2) a **-una** (2). Ostatní přípony se vyskytly ojediněle (**-uše**, **-ša**). Získali jsme také 2 hypokoristika, která byla vytvořena na základě reduplikace slabiky, popř. její části čili na základě zvukové hry (*Jája*, *Kiki*).

Z plného jmenného základu oficiálního jména jsme získali 70 hypokoristik. V největší míře byl zastoupen sufix **-ka** (25), který má výrazně kladně citově zabarvený charakter. Následoval sufix **-i/-y** (9), **-ina** (7), **-ča** (7), **-inka** (4), **-ička** (3) a **-da** (3). Dvakrát byl užit sufix **-ice**, **-a**, **-uš** a **-uše**. Ostatní přípony se vyskytly ojediněle (**-uška**, **-ulín**, **-ík** a **-an**).

Domácké podoby ze základu jiného hypokoristika byly nejčastěji utvořeny příponou **-ka** (8), **-inka/-ynka** (6) a **-ina/-yna** (5). Čtyřikrát byl užit sufix **-unka** a **-uška**, třikrát pak sufix **-una**, **-enka** a **-ička**, dvakrát sufix **-ička** a **-ula**. Ostatní přípony se vyskytly ojediněle (**-na**, **-ča**, **-ák**, **-ásek**, **-ýsek**, **-as**, **-ouš**, a **-ečka**).

Zaznamenali jsme celkem 5 ženských hypokoristik, která byla utvořena nepravidelně. Šlo buď o jinou variantu téhož jména (*Margit*, *Michala*, *Terezie*), nebo o český zápis výslovnosti cizojazyčné podoby (*Ejmi*, *Sjůsn*).

ZÁVĚR

Rodné jméno a příjmení tvoří dva základní funkční členy české antroponymické soustavy, představují nedílnou součást každého z nás a každý občan našeho státu je jejich nositelem. Volba rodného jména je pro rodiče velmi zodpovědným úkolem, protože vybrané jméno provází jedince celý život, musí jej nesčetněkrát říkat či psát. Jméno zároveň člověka identifikuje a odlišuje od ostatních. Příjmení je dědičné zpravidla po otci.

Oficiální podoba rodného jména je citově neutrální, v osobním životě a v rámci rodiny ale často užíváme jeho zdrobnělou podobu, která je intenzivně emočně zabarvená. Přičemž jakákoli expresivní obměna rodného jména v důvěrném styku, zvláště rodinném a přátelském, se nazývá hypokoristikum. Pod pojmem hypokoristikum se v podstatě skrývají veškeré užívané podoby rodného jména, které jsou každodenním komunikačním prostředkem v neoficiální, důvěrné, intimní komunikaci ve smyslu nenucené a familiární konverzace.

Původně jsme se chtěli zabývat hypokoristickými obměnami rodných jmen i příjmení, ale kvůli Obecnému nařízení o ochraně osobních údajů (GDPR) to nebylo možné. Nařízení nabylo účinnosti v květnu 2018, tj. až po zadání této diplomové práce. Cíl práce musel být tedy zúžen. Na základě odborných teoretických znalostí z oblasti antroponomastiky jsme se snažili zachytit výhradně rodná jména a jejich hypokoristickou materii u žáků v Trhových Svinech, následně získaný antroponymický materiál analyzovat jak z hlediska etymologického, tak i slovotvorného. Věnovali jsme se pojmenovávání a oslovení respondentů v neutrálně, pozitivně a negativně emočně zabarvených komunikačních situacích. Zaměřili jsme se také na socioonomastickou rovinu související se spokojeností s rodným jménem a motivací při jeho výběru.

Dotazníkovým šetřením jsme získali data od 209 dotazovaných, tudíž od všech žáků a studentů vybraného gymnázia. Z toho 88 respondentů byli muži a 121 respondentů byly ženy. Zaznamenali jsme 96 různých rodných jmen, z toho 42 mužských a 54 ženských. Celkově bylo 10 % rodných jmen slovanského původu (např. *Jaroslav*, *Libuše*) a zbylých 90 % jmen neslovanského původu, tj. 31 % hebrejského (např. *Matyáš*, *Sára*), 20 % latinského (např. *Marek*, *Klára*), 17 % řeckého (např. *Ondřej*, *Veronika*), 12 % germánského (např. *Oskar*, *Karolína*), 10 % jiného a nejasného (např. *Jan Kai*, *Markéta*), 1 % románského (např. *František*).

Co se týká spokojenosti s rodným jménem, zjistili jsme, že 90 % respondentů je se svým jménem spokojeno, líbí se jim. Pouze 10 % respondentů spokojeno není, nelíbí se jim. Rodiče žáků gymnázia v Trhových Svinech nejčastěji vybírali rodné jméno pro jeho prostou líbivost (např. *Markéta* – matka dítěte umí latinsky a líbil se jí význam jména), podle rodinných tradic a zvyklostí (např. *Jan* – jméno po otci), což bylo patrnější u chlapců. Také jsme zaznamenali motivaci podle jazykového hlediska (např. *Bára* – kombinace krátkého jména a dlouhého příjmení), objevil se náboženský motiv (např. *Benedikt* – světec), různé citové zaujetí rodičů k danému jménu (např. *Jana* – mámina kamarádka z dětství), touha po originalitě (např. *Nela* – v době narození jméno nebylo časté), vidina praktického užívání v zahraničí (např. *Dominik* – otec je cizinec), inspirace z literatury (např. *Julie* – divadelní hra *Romeo a Julie*), z filmu (např. *Klára* – švédský film *Klára*) i vliv domácích mazlíčků (např. *Barbora* – tátův pes v dětství byl Baryna). Ojedinele se pak vyskytlo pojmenování po známé osobnosti (*Slavoj*), fotbalovém týmu (*Viktorie*) a podle názvu písně (*Zuzana*).

Celkový počet hypokoristik činil 516, z toho 213 mužských a 303 ženských. Tříděním se ukázalo, že chlapci jsou oslovováni v průměru pomocí 5 podob rodného jména (např. *David* – *Davča*, *Dáda*, *Dejv*, *Davídek*, *Davidos*), dívky v průměru pomocí 6 podob rodného jména (např. *Lucie* – *Lucka*, *Luci*, *Lucinka*, *Lůca*, *Lucík*, *Lucina*). Z toho vyplývá, že zdobněliny hrají v životě dívek důležitější roli, hypokoristika obecně více tvoří, užívají a jsou jimi i častěji oslovovány.

Téměř všechny oficiální tvary mužských i ženských rodných jmen v neformální komunikaci fungovaly ve funkci hypokoristika, respondenti byli oficiálním tvarem jména oslovováni nejčastěji v záporně zabarvené komunikační situaci, v níž je plná podoba jména využívána zejména při vyjádření vzteku a zloby, napomenutí, okřiknutí či pokárání.

Slovotvorná analýza hypokoristických obměn ukázala, že získaná hypokoristika byla nejvíce tvořena derivací, připojovány byly běžně užívané hypokoristické sufixy. Slovtvorný způsob skládání se v našem materiálu nevyskytl.

Nejvíce mužských hypokoristik bylo utvořeno z redukovaného jmenného základu oficiálního jména, a to přidáním sufixu **-a** (*Ondra*, *Štěpa*), **-i/y** (*Albi*, *Luky*), **-ik/ík** (*Tobik*, *Domík*) a **krácením a připojením sufixu nulového** (*Ben*, *Bert*). U hypokoristik z plného jmenného základu byl nejvíce zastoupen sufix **-ek** (*Tomášek*,

Vítek). Domácké podoby ze základu jiného hypokoristika byly nejčastěji utvořeny příponou **-ek** (*Jaroušek* ← *Jarouš* ← *Jaroslav*), **-ík** (*Kájík* ← *Kája* ← *Karel*) a **-iček** (*Kubiček* ← *Kuba* ← *Jakub*). Zároveň jsme zaznamenali jak hypokoristika vzniklá reduplikací slabiky (např. *Dáda*), tak i hypokoristika ovlivněná cizím jazykem (např. *Mark*).

Také ženská hypokoristika byla nejvíce tvořena z redukovaného jmenného základu oficiálního jména, a to přidáním sufixu **-a** (*Liba*, *Natála*), **-i/y** (*Zuzi*, *Viky*), **-ča** (*Julča*, *Terča*) a **krácením a připojením sufixu nulového** (*Elen*, *Magda*). U hypokoristik z plného jmenného základu byl nejvíce zastoupen sufix **-ka** (*Esterka*, *Nikolka*). Domácké podoby ze základu jiného hypokoristika byly nejčastěji utvořeny příponou **-ka** (*Danka* ← *Dana* ← *Danuše*), **-inka/ynka** (*Rozinka* ← *Rozi* ← *Rozálie*) a **-ina/-yna** (*Vikina* ← *Viki* ← *Viktorie*). Zároveň jsme zaznamenali jak hypokoristika vzniklá reduplikací slabiky, popř. její části (např. *Kiki*), tak i hypokoristika nepravidelně utvořená (např. *Ejmi*).

Díky analýze antroponymického materiálu jsme došli k totožnému závěru jako Jana Motyková v diplomové práci *Domácké podoby rodných jmen u současné středoškolské mládeže* z roku 2011 – potvrdilo se zjištění, že ženská jména mají více hypokoristických obměn než jména mužská, a že nejčastějším způsobem tvoření hypokoristických obměn je odvozování, přičemž nejčastější výchozí podobou při odvozování hypokoristik je redukovaný základ oficiálního jména.²⁷⁵ Zároveň můžeme potvrdit tvrzení v bakalářské práci Kristýny Hájkové *Tvoření hypokoristik*, že při slovo tvorném rozboru hypokoristik nebývá interpretace jejich vzniku a tvoření jednoznačná.²⁷⁶

Při analýze hypokoristik jsme zaznamenali vliv angličtiny. Anglicismy jsou jazykové prvky přejaté z angličtiny do jiného jazyka, pronikají a ovlivňují naši řeč nejvíce ve sféře služeb, vědy či v reklamním průmyslu.²⁷⁷ Zjistili jsme, že nezasahují pouze apelativa, jak uvádí Ivana Bozděchová v *Novém encyklopedickém slovníku češtiny*,

²⁷⁵ MOTYKOVÁ, Jana. *Domácké podoby rodných jmen u současné středoškolské mládeže*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka, 2001. Diplomová práce. Vedoucí práce PaedDr. Zuzana Hlubinková, CSc.

²⁷⁶ HÁJKOVÁ, Kristýna. *Tvoření hypokoristik*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka, 2006. Bakalářská práce. Vedoucí práce PhDr. Jana Pleskalová, CSc.

²⁷⁷ PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995, s. 10.

ale často i propria (antroponyma, hypokoristika).²⁷⁸ Konkrétním důkazem je užívání sufixu -y (např. *Victoria* → *Vicky*, *Viktorie* → *Viky*), který se při tvorbě hypokoristik používá jak v angličtině, tak v češtině. Také dochází k přejímání cizojazyčných variant daného jména (např. *Lukas*), přičemž hypokoristika z cizího jazyka byla v námi získaném materiálu uvedena zpravidla v komunikaci mezi spolužáky a kamarády, což poukazuje na generační rozdíl při tvorbě i užívání domáckých obměn. Jelikož je angličtinou současná mládež přirozeně obklopena, nepovažujeme její začleňování do běžné komunikace za neobvyklé.

Za regionální jazykovou zvláštnost, která by byla typická prooudlebské nářečí v okolí Trhovařova, bychom možná mohli považovat hypokoristika *Francál* a *Zdenál*, která mají zdobňovací příponu -(c)ál. Spatřujeme zde určitou podobnost se slovtvorbou hypokoristik *Vencal* a *Honzal*, která jsou prooudlebský úsek příznaková. Na základě omezené sondy si ale nejsme jisti, jestli se jedná o regionální jazykovou zvláštnost, nebo o obecnější rys jihozápadočeské podskupiny, proto bychom doporučovali další odborné zkoumání.

²⁷⁸ BOZDĚCHOVÁ, Ivana. Anglicismy v českém lexiku. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s. 107–110.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje

BACHMANNOVÁ, Jarmila. Česká nářeční skupina. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 1. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 205–208. ISBN 978-80-7422-481-2.

BĚLIČ, Jaromír. *Přehled nářečí českého jazyka*. Dotisk. Praha: Univerzita Karlova, 1981.

BOZDĚCHOVÁ, Ivana. Anglicismy v českém lexiku. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 1. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 107–110. ISBN 978-80-7422-481-2.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996. ISBN 80-85866-12-9.

ČERNÁ, Anna. Domácké podoby jmen. In: KRÁLÍK, Jan a kol. *Každý den s češtinou: zajímavosti a zvláštnosti: 101 kapitol o češtině*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 204–207. ISBN 978-80-7106-884-6.

FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. Studie a práce lingvistické.

HORKÝ, Václav. *Trhové Sviny 500 let městem*. V Trhových Svinech: V. Horký, 1938.

JOHN, Josef. *Mé, tvé, naše Trhové Sviny: několik kapitol z dějin města*. České Budějovice: Růže, 1974.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?: původ, význam, pravopis, výskyt a obliba, kalendář: informace o jménech afrických a asijských*. 6., aktualizované a podstatně rozšířené vydání. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2656-9.

KNAPPOVÁ, Miloslava. Rodné jméno. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1558–1562. ISBN 978-80-7422-482-9.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989. ISBN 80-200-0167-0.

KNAPPOVÁ, Miloslava. Osobní jména v českém mluvnickém systému. In: *Propria v systému mluvnickém a slovoslovném*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2031-8.

KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*. 2., přeprac. a rozšíř. vyd. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0016-X.

LINHART, Jiří. *Slovník cizích slov pro nové století: základní měnové jednotky, abecední seznam chemických prvků, jazykovědné pojmy: 30000 hesel*. Litvínov: Dialog, 2007. ISBN 80-7382-005-6.

MANDŽUKOVÁ, Jarmila. *Jméno jako osud*. Praha: Brána, 2010. ISBN 978-80-7243-445-9.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Vyd. 2., upr. Praha: Agentura Pankrác, 2004. ISBN 80-86781-03-8.

PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-569-X.

PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995, ISBN 80-200-0523-4.

PLESKALOVÁ, Jana. Antroponymum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 1. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 114–115. ISBN 978-80-7422-481-2.

PLESKALOVÁ, Jana. Fiktonym. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 1. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 478. ISBN 978-80-7422-481-2.

PLESKALOVÁ, Jana. Hypokoristikum. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 1. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 660–663. ISBN 978-80-7422-481-2.

PLESKALOVÁ, Jana. Onomastika. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1240. ISBN 978-80-7422-482-9.

PLESKALOVÁ, Jana. Onymie. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1246. ISBN 978-80-7422-482-9.

PLESKALOVÁ, Jana. *Vlastní jména osobní v češtině*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6938-1.

PLESKALOVÁ, Jana. Vlastní jména - třídění. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2. díl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1993–1994. ISBN 978-80-7422-482-9.

PLESKALOVÁ, Jana. *Vývoj vlastních jmen osobních v českých zemích v letech 1000-2010*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-834-5.

SVOBODA, Jan. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*. Praha: Československá akademie věd, 1964.

ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku: pomocná kniha pro vyučování na školách 2. cyklu*. Praha: SPN, 1972. Pomocné knihy pro žáky.

ŠRÁMEK, Rudolf. Onomastika. In: PLESKALOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1523-5.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X.

TRÁVNÍČEK, František. *Mluvnice spisovné češtiny*. 3., dopr. a dopl. vyd. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951.

Časopisy

DOKULIL, Miloš. Domácké podoby rodných a příbuzenských jmen na -i (y). *Naše řeč*. 1976, 59(1), s. 13–20.

KNAPPOVÁ, Miloslava. Osobní jména v českém jazykovém systému. *Naše řeč*. 1980, 53(5), s. 225–231.

PASTYŘÍK, Svatopluk. Hypokoristické podoby vlastních jmen a jejich současné zkoumání. *Čeština doma a ve světě*. 2007, 15(3–4), s. 101–104.

Zákony

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

Kvalifikační práce

HÁJKOVÁ, Kristýna. *Tvoření hypokoristik*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka, 2006. Bakalářská práce. Vedoucí práce PhDr. Jana Pleskalová, CSc.

MOTYKOVÁ, Jana. *Domácké podoby rodných jmen u současné středoškolské mládeže*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka, 2001. Diplomová práce. Vedoucí práce PaedDr. Zuzana Hlubinková, CSc.

Online zdroje

Český statistický úřad. *Nejčastější jména novorozenečků dětí v České republice a v Jihočeském kraji v lednu 2019* [online]. 2019 [cit. 2021-11-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xc/nejcastejsi-jmena-novorozenych-deti-v-ceske-republice-a-v-jihoceskem-kraji-v-lednu-2019>

Český statistický úřad. *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2021* [online]. 2021 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Zastoupení všech získaných antroponym podle původu (v %) 52

Graf 2: Motiv výběru rodného jména (v %) 56

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Mužská antroponyma	41
Tabulka 2: Ženská antroponyma.....	42
Tabulka 3: Seznam mužských hypokoristik	57
Tabulka 4: Seznam ženských hypokoristik	60
Tabulka 5: Hypokoristika z plného jmenného základu oficiálního jména	65
Tabulka 6: Hypokoristika z redukovaného jmenného základu oficiálního jména.....	66
Tabulka 7: Hypokoristika ze základu jiného hypokoristika	67
Tabulka 8: Hypokoristika nepravidelně tvořená.....	68
Tabulka 9: Hypokoristika z plného jmenného základu oficiálního jména	71
Tabulka 10: Hypokoristika z redukovaného jmenného základu oficiálního jména.....	72
Tabulka 11: Hypokoristika ze základu jiného hypokoristika	73
Tabulka 12: Hypokoristika nepravidelně tvořená.....	75

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Jednotlivé třídy vlastních jmen	17
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Dotazník

DOTAZNÍK

Hypokoristické podoby jmen žáků v Trhových Svinech

hypokoristikum = domácí (mazlivá, zdobnělá) podoba rodného jména; oslovení v domácím prostředí

V následujících otázkách uveď všechny podoby svého jména. Prosím, piš čitelně! Pokud některého ze členů nemáš, pak danou část nevyplňuj.

POHLAVÍ: muž – žena

VĚK: _____

TVOJE RODNÉ (KŘESTNÍ) JMÉNO: _____

Jsi spokojený/á se svým rodným jménem? Líbí se ti? _____

Proč jsi dostal/a zrovna toto jméno? _____

MATKA

Jak tě oslovuje matka (normálně, nejběžněji)? _____

Jak tě oslovuje matka, pokud tě chce pochválit? _____

Jak tě oslovuje matka, pokud se na tebe zlobí? _____

OTEC

Jak tě oslovuje otec (normálně, nejběžněji)? _____

Jak tě oslovuje otec, pokud tě chce pochválit? _____

Jak tě oslovuje otec, pokud se na tebe zlobí? _____

SOUROZENEC/SOUROZENCI

Jak tě oslovují sourozenci (normálně, nejběžněji)? _____

Jak tě hezky oslovují sourozenci, pokud tě chtějí pochválit? _____

Jak tě oslovují sourozenci, pokud se na tebe zlobí? _____

SPOLUŽÁCI

Jak tě oslovují spolužáci (normálně, nejběžněji)? _____

Jak tě hezky oslovují spolužáci, pokud tě chtějí pochválit? _____

Jak tě oslovují spolužáci, pokud se na tebe zlobí? _____

KAMARÁDI

Jak tě oslovují kamarádi (normálně, nejběžněji)? _____

Jak tě hezky oslovují kamarádi, pokud tě chtějí pochválit? _____

Jak tě oslovují kamarádi, pokud se na tebe zlobí? _____